

Yayın Geliş Tarihi: 30.06.2020

Yayın Onay Tarihi: 20.04.2021

DOI No: 10.35343/kosbed.761517

Pelin YANTUR •

Reyhan İŞERİ ••

Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomi Politik Stratejisi

Economic Policy Strategy of the Rising Power of The People's Republic of China

Özet

Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren toplumların zaman-mekân algulamalarında ve dünyayı anlamlandırma süreçlerinde yaşanan değişimlerle birlikte küreselleşme olgusu ön plana çıkarken toplumlarda başta ekonomik olmak üzere siyasal, toplumsal ve kültürel değişimler meydana getirmiştir. Bu değişimle birlikte SSCB'nin dağılmasıyla uluslararası sistemin iki kutupludan tek kutuplu bir sisteme dönüşmesinin yarattığı fırsattan yararlanan Çin Halk Cumhuriyeti, kendine özgü proaktif harekete geçiş tarzı ve yükselişi ile ekonomik, siyasi ve askeri alanda gündün güne büyüme kaydetmektedir. Bu çalışma ile Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından günümüze kadarki süreçte geçirdiği ekonomik ve siyasal evreler ışığında uluslararası ekonomi politikası perspektifinde konumu değerlendirilerek Çin'in "süper güç" olabilme kapasitesinin ortaya konması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Süper Güç, Uluslararası Ekonomi Politikası, Yükselen Güç, Corona

Jel Kodları: P0, F4

Abstract

While the phenomenon of globalization has come to the fore with the changes in the time-space perceptions of the societies and the process of making sense of the world since the end of the Cold War, it has brought political, social and cultural changes, primarily economic. With this change, with the dissolution of the USSR, the People's Republic of China, which has benefited from the opportunity created by the international system's transition from a bipolar to a one-pole system, is growing day by day in the economic, political and military fields with its unique proactive action style and rise. With this study, it is aimed to reveal the capacity of China to become a "superpower" by evaluating its position in the perspective of international political economy in the light of the economic and political phases it has undergone since the establishment of the People's Republic of China.

Keywords: People's Republic of China, Super Power, International Political Economy, Rising Power, Corona

Jel Codes: P0, F4

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-2558-6218, e-mail: pelin.yantur@yeniyuzuyil.edu.tr

** İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Programı Öğrencisi, ORCID: 0000-0002-0712-7173, e-mail: reyhaniseri@hotmail.com

Giriş

Çin Halk Cumhuriyeti, binlerce yıllık zengin tarihiyle, kendine özgü uygarlık yapısıyla, nüfusuyla ve hızlı büyüyen ekonomisiyle son yıllarda ilgi odağı haline gelen bir Doğu Asya ülkesidir. Dünya ekonomik, siyasi ve toplumsal dönüşümün mihenk taşı olan Endüstri Devrimi öncesi dönemde gerek gelişmiş üretim kapasitesi ve kalitesi, gerekse de ticaret bakımından bölge ülkelerine ve uzak ülkelere nazaran önemli konumdadır. Ancak yeni buluşların etkisiyle üretimin makineleşmiş endüstriye kayması, deniz aşırı ticaretin kontrolünün dönemin sömürgeci devletlerinin elinde olması ve askeri yenilgilerden kaynaklı toprak kaybı gibi nedenler 20. yüzyıl sonlarına kadar dünya siyasetinde geri planda kalmasına neden olmuştur.

Nitekim 20. yüzyılın ortalarına kadar savaşlarla ve siyasi çatışmalarla dolu çalkantılı yıllar geçiren ve 1949 yılında Mao Zedong'un önderliğinde kurulan Çin Halk Cumhuriyeti, uyguladığı planlı ekonomi politikası ve Kültür Devrimi denemeleri ile istikrarı sağlamaya çalışmış ancak hedeflediği büyüme ve refah artışında önemli sorunlar yaşamıştır. Dünya sisteminin tek kutuplu bir sisteme evrilmeye başladığı dönemde Deng Xiaoping liderliğindeki Çin, Mao döneminin kültür devrimlerinden kaynaklı meydana gelen güç kaybının giderilmesi ve SSCB tehdidinin bertaraf edilmesi amacıyla birtakım reformlar gerçekleştirerek rekabet ekonomisi temeline dayalı sosyal piyasa ekonomisi modelini hayata geçirmesiyle kısa sürede yükselişe geçmiştir. Deng Xiaoping liderliğindeki Çin, SSCB'nin dağılmasıyla meydana gelen boşluktan da en iyi şekilde istifade ederek 20. yüzyıl sonunda ekonomik ve askeri alanda gelişimini hızlandırmış ve dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Bugün uyguladığı ölçek ekonomisi politikası sayesinde düşük maliyetle tüm dünyaya üretim yaparak ihracata dayalı ekonomik büyümesini sürdürmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti, günden güne hızla büyüyen ekonomisi ve "süper güç" olma yolunda giderek yükselen siyasi potansiyeli diğer devletler tarafından hem bir fırsat ülkesi hem de önemli bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. Ancak 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinden dünyaya yayılan koronavirüs pandemisinin uluslararası siyasette ve ekonomi politikasında yaratmakta olduğu etkiler, post-corona sürecine geçildiğinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Yeni Dünya Düzeni'ndeki konumuna büyük yansımaları olacaktır.

Bu çalışma ile Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından günümüze kadar ki süreçte geçirdiği ekonomik ve siyasi evreler ışığında uluslararası ekonomi politikası perspektifinde konumu değerlendirilerek Çin'in "süper güç" olabilme kapasitesinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Çin'de gerçekleşen ekonomik, siyasi ve kültürel devrim ve reformların Çin'in süper güç olma yolunda ilerleyişine olumlu yöndeki etkileri ve Çin'in yürüttüğü "aşırı borçlandırma" ve "borç diplomasisi" ekonomik politikalarının "Çin Rüyası" söyleminin hayata geçirilmesine katkıları incelenecektir. Ayrıca Çin'in dünyanın bir numaralı ihracatçısı ve üretim üssü haline gelmesindeki etkenlerin ortaya konması hedeflenmektedir.

Birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak istatistiki veriler ışığında yürütülecek bu araştırma, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Çin Halk Cumhuriyeti'nin

kuruluşundan günümüze ekonomi politikasındaki tarihsel süreç ele alınacaktır. İkinci bölümde ise; post-corona sürecinde kurulması muhtemel olan “Yeni Dünya Düzeni”nde Çin Halk Cumhuriyeti'nin olası yeri ele alınacaktır. Son olarak da birinci ve ikinci bölümlerde yer alan bilgi ve verilerden hareketle genel bir değerlendirmede bulunulacaktır.

1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomi Politikasındaki Tarihsel Süreç

Çin'den başlayarak Anadolu ve Akdeniz üzerinden Avrupa'nın içlerine kadar uzanan ticaret yoluna sahip Çin'in milattan önceki yüzyıllardan itibaren ipek, baharat, değerli mücevherat, kâğıt vb. malları satarken 16. yüzyılda gerçekleştirilmeye başlanan coğrafi keşiflerle İpek ve Baharat Yolları'nın önemini yitirmesi ekonomik ve siyasal açıdan gerilemesine zemin hazırlamıştır. Ancak Avrupa'da 18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşlarla üretimin makineleşmiş endüstriye kayması neticesinde dünyada yaşanan ekonomik, siyasal ve toplumsal alandaki dönüşüm Çin'in dünya siyasetinde geri kalmasına neden olmuştur.

Nitekim 19. yüzyılın ilk yarısında yaşanan “Afyon Savaşları” sebebiyle İngiltere'den akabinde Çin - Japon Savaşı'ndan dolayı Japonya'dan büyük darbeler alan Çin'de yaşanan Wuchang Ayaklanması neticesinde gerçekleştirilen devrimle birlikte iki bin yıllık Çin İmparatorluğu 1912 yılında yıkılarak Çin Cumhuriyeti kurulmuştur. Cumhuriyet'in kurulması yaşanan ekonomik, siyasal ve toplumsal sorunları çözüme kavuşturmamış ve komünist yönetim idaresi altındaki kuzey bölgeleriyle Kuomintang yönetim idaresi altındaki güney bölgeleri arasındaki siyasi çatışmalar ABD ve SSCB desteğiyle artmıştır. Tırmanan siyasi çatışmalar, 1931 yılında Mançurya'yı işgali ile aralarında gerilim devam eden Japonya'nun 1937 Ağustos'unda Çin'e savaş ilan etmesiyle geçici süreliğine yerini iş birliğine bırakmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı'nın ardından yeniden alevlenen bu iç çatışmalar, Mao Zedong önderliğindeki Komünist Parti tarafından sonlandırılarak 21 Eylül 1949 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.

Mao liderliğindeki Çin Halk Cumhuriyeti, komünizm odaklı yönetim anlayışıyla dışa kapalı ve kendi kendine yeten politika yürütmesiyle kapılarını dünyaya kapatmıştır. Ancak Mao, yönetimde kaldığı 1949 - 1976 yılları arasında Kültür Devrimi ve planlı ekonomi denemeleriyle kalkınma hamlesinde bulunmuşsa da bunda başarılı olduğu söylenemez. Mao'nun 1976 Eylül'ünde ölümünden sonra iktidara gelen Deng Xiaoping, Mao'nun tersine ideoloji yerine ekonomiye ağırlık vermiştir. Mao döneminin kültür devriminden kaynaklı güç kaybı ve SSCB tehdidine karşı sosyal piyasa ekonomisi modelini uygulamaya koymuştur. Bu doğrultuda ekonomiyi geliştirmek için de yabancı yatırımcıyı çekmek amacıyla Çin'in kapılarını dünyaya açmıştır.

Deng Xiaoping'in gerçekleştirdiği bu köklü reformlarla ekonomik ve siyasi anlamda bir canlanma yakalayan Çin Halk Cumhuriyeti'nde bu reformlardan rahatsızlık duyan muhalifler, Çin Komünist Partisi (ÇKP)'nin yönetimi altındaki Deng Hükümeti'nin siyasi yozlaşma içinde olduğunu ve otoriter bir tutum takındığını ileri sürerek ayaklanmaları neticesinde 1989 Tiananmen Meydanı Olayları vuku bulmuştur. Ancak ordunun müdahalesiyle olaylar bastırılırken Jiang Zemin göreve getirilmiştir. Zemin'in yönetime gelmesiyle birlikte ekonomik ve siyasal alandaki reformlarda gecikmeler meydana gelmiş ve 2002 yılında Hu Jintao'nun yönetime gelmesine kadar sürmüştür.

Jintao döneminde yürüttüğü politikalarla özellikle ekonomik ve siyasal alanda büyük bir sıçrama yapan Çin Halk Cumhuriyeti, Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuş, dünyanın ikinci büyük ekonomisine sahip olmuş ve uzaya kendi uydusunu fırlatan üçüncü ülke olmuştur. Çin'in DTÖ üyeliği sonrasında ihracatının artması ve ekonomik büyümesinin hızlanması, ekonomi ve dış politika konusunda dünya devletlerinin dikkatini çekmesinin yanında başta ABD olmak üzere bir kısım ülke tarafından da tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur.

Bu bilgiler ışığında Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte ekonomi politikasındaki değişimi konunun daha iyi anlaşılması açısından

- Mao Zedong Dönemi (1949-1978)
- Deng Xiaoping Dönemi ve Dengizm (1978-1999)
- 1999 sonrası Dönem

şeklinde üç ana döneme ayırarak incelemek yerinde olacaktır.

1.1. Mao Zedong Dönemi

Mao Zedong önderliğinde ÇKP tarafından Çin'in 150 yıllık makûs talihine bir nokta konarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte başlayan ve 1976 yılına kadar süren dönemde kargaşa döneminden kalan enkazın temizlenmesine yönelik politikalar uygulanmaya çalışılmıştır. Mao, bu dönemde sınıf mücadelesi ve işçi politikalarıyla özdeşleşen Marksist - Leninist bir modelin öncüsü SSCB'yi örnek alarak tarım ve sanayi alanında reformlar yapmış ve yeni bir toplum inşa etmeye çalışmıştır.

Bu amaç doğrultusunda katı/emredici merkezi planlamaya dayalı ve dışa kapalı özellikte bir ekonomiye yoğunlaşılmasının yanında geçmişe ait kültür, fikir, alışkanlık ve geleneklerin yıkılmasına yönelik devrim ve aydınların desteğini alma hedefli Yüz Çiçek Kampanyası yürütülmüştür. Yürütülen bu çalışmalar Kalkınma Hamleleri, Kültür Devrimi ve Yüz Çiçek Kampanyası alt başlıkları altında incelenebilir.

1.1.1. Kalkınma Hamleleri

Milli gelirin kısa sürede ve büyük oranlarda artırılmasını hedefleyen ÇHC, Mao döneminde kırsal bölgeler de dâhil olmak üzere tüm ülkenin sanayileşmesine öncelik veren kalkınma planlarını uygulamaya koymuştur. Uygulanan bu kalkınma planlarının Çin ekonomisinde yarattığı değişimin olumlu ve olumsuz yönlerinin daha iyi kavranabilmesi için ayrı ayrı başlıklar altında incelenmelidir.

1.1.1.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1953-1957)

Mao önderliğindeki Çin yönetimi, Sovyet modeli yatırım planlamasından ilham alarak hazırladığı ve uyguladığı Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ülkenin altyapısını yeniden inşa etmeyi ve sanayi alanında yapılacak atılımlarla ağır sanayinin geliştirilmesi yoluyla yüksek oranlı ekonomik büyüme elde etmeyi hedeflemiştir. Nitekim Naughton (2006)'a göre; Sovyet endüstriyel teknolojisini ve örgütsel tasarımını nakleden Çin'deki hızlı değişimin 'ikiz zirveleri' 1953 ve 1956 yıllarında yaşanmıştır. İlk zirvede (1953), Sovyet modeli ile ülke çapında yatırım planlamasının başlamasının bir parçası olarak

yatırım hızla artmış ikinci zirvede (1956) ise köylü nüfusunun tarım kooperatiflerine katılımı sonucu yaşanmıştır (Naughton, 2006:66-67).

Bu beş yıllık dönemde (1953-1957), Sovyetler Birliği'nin yardımıyla sanayi alanında atılım projelerinin başlatılması Çin'in ekonomik büyümesinde etkili olmuştur. Ancak Tablo 1'de yer alan milli gelirin sektörel bileşimi verilerine bakıldığında 1957 yılına ait sanayi alanının katkısının arttığı, tarım alanının katkısının ise azaldığı görülmektedir. GSYİH ise Tablo 2'de görüldüğü üzere 1952'de 67.9 milyar ¥ iken 39 milyar ¥'lık bir artış ile 1957 yılında 106.93 ¥'a yükselirken Kişi başı GSYİH'de 119.4 ¥'dan 167.8 ¥'a yükselerek yaklaşık 49 ¥'lık bir artış sağlanmıştır.

Tablo 1: Milli Gelirin Sektörel Bileşimi

	1952	1957	1962	1965	1970	1975	1978
Tarım	57.72	46.81	48.05	46.21	40.39	37.79	32.76
Sanayi	19.52	28.3	32.79	36.41	40.97	46.02	49.4
Diğer Sektörler	22.75	24.5	19.15	17.37	18.64	16.18	17.84

Kaynak: National Bureau of Statistics of China, 1992: 35.

Tablo 2: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) * 100 Milyar ¥

Yıllar	GSYİH (¥)	Kişi Başı GSYİH (¥)
1952	679.0	119.4
1953	824.2	141.8
1954	859.4	144.4
1955	910.8	149.6
1956	1.029.0	165.4
1957	1.069.3	167.8
Birinci Beş Yıllık Plan Periyodu	4.692.6	

Kaynak: Jinzao, 2018: 56

Ayrıca bu dönemde ülkede olmayan sanayiler kurulup geliştirilirken demir - çelik ve ağır sanayi hızlı bir büyüme göstermiş ancak devletin ekonomide ağırlığı artmaya başlayarak 1954 - 1956 yılları arasında da kamu mülkiyetine dönüşüm aniden ortaya çıkmıştır. 1956 yılı sonunda kırsal kesimde çiftçilerin %98'i kooperatiflere kayıtlı iken şehirlerde özel işletmeler "kamu - özel ortaklığı"na dönüşmüştür (Naughton, 2006:67). Dönemin sonunda sanayileşmenin katkısıyla yüksek oranlı ekonomik büyüme hedefinde başarı sağlanmıştır.

1.1.1.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1958 yılında feodalizmden komünizme hızlı geçiş yapılmasını amaçlayan "İleriye Doğru Büyük Atılım Projesi" ile birlikte hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda bireysel üretim yasaklanarak kolektif üretim süreci başlatılmış ve devlet eliyle hem tarım hem de demir - çelik üretimiyle ilgilenecek 100 bin ila 200 bin kişi kapasiteli komünler oluşturulmuştur. Toplum, 24.000'den fazla komünden meydana gelmiştir.

1950'lerin sonlarına doğru Sovyetler Birliği'yle ilişkilerin bozulması neticesinde Sovyetler Birliği'nin yardımları kesmesinin yanında 1959 yılında baş gösteren kuraklık ve

beraberinde kıtlık yaşanması Çin ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Yaşanan kuraklık ve kıtlıkla hasadın azalması ve stokların tükenmesiyle yaşanan felakette milyonlarca vatandaşını kaybeden Çin, kendini ekonomik bir krizin ortasında bulmuştur.

Tablo 3: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) * 100 Milyar ¥

Yıllar	GSYİH (¥)	Kişi Başı GSYİH (¥)
1958	1.308.2	200.3
1959	1.440.4	216.3
1960	1.457.5	218.5
1961	1.220.9	184.9
1962	1151.2	172.9
İkinci Beş Yıllık Plan Periyodu	6.578.2	

Kaynak: Jinzao, 2018: 56.

Nitekim bu beş yıllık periyodun ilk üç yılında (1958-1960) GSYİH’de pozitif yönlü bir büyüme söz konusu iken 1961 ve 1962 yıllarında azalma meydana gelmiştir. Tablo 3’ten de anlaşılacağı üzere GSYİH, 1958 yılında 130.82 milyon ¥ iken 1959’da 144.04 milyon ¥’a 1960’da da 145.75 milyon ¥’a yükselmiş ve 1961 yılında 122.09 milyon ¥’a ve 1962 yılında da 115.12 milyon ¥’a düşmüştür. Kişi başı GSYİH ise; 1958 yılına göre 1962’de 27 ¥’lık bir azalışla 172.9 ¥’a gerilemiştir. Ancak milli gelirin sektörel bileşimi verilerine (Tablo1) bakıldığında; 1957 yılına kıyasla 1962 yılı sonunda tarım ve sanayi sektörlerinde küçük de olsa bir artış gerçekleştiği görülmektedir; 1957 yılında milli gelirin %46.81’ini tarım sektörü oluştururken 1962’de %48.05’ini oluşturmakta ve sanayi sektöründe ise %28.3’ten %32.79’a yükselme söz konusudur.

Çin için 1958-1962 yılları, her ne kadar felaket yılları olsa da 1961 yılından itibaren tarım, hafif ve ağır sanayi yatırımlarında bir azalma meydana gelmiş olmasına rağmen ağır sanayi yatırımının toplam yatırımdaki payı Tablo 4’te de görüldüğü üzere 1958-1962 yılları arasında %50’nin altına düşmemiştir. Bu dönemde kamu yatırımlarında kaynakların yarısından fazlası da ağır sanayi yatırımlarına ayrılmıştır. Ancak Mao, “İleriye Doğru Büyük Atılım Projesi”nde hayal kırıklığı yaşamasının yanında güç kaybı yaşamış ve 1959 yılında Cumhurbaşkanlığı’ndan ayrılarak Liu Shaogi Cumhurbaşkanı olurken Mao, ÇKP Başkanlığı görevini sürdürmüştür. Mao sonrası dönemde ılımlı politika yürütülmüştür.

Tablo 4: 1956-1963 Yılları Arası Çin’de Sektörel Yatırım

Yıl	Yatırım Tutarı (Miyar ¥)			Toplam Yatırımdaki Pay (%)		
	Tarım	Hafif	Ağır Sanayi	Tarım	Hafif Sanayi	Ağır Sanayi
1956	1.19	0.94	5.88	7.7	6.1	37.8
1957	1.19	1.10	6.14	8.3	7.7	42.8
1958	2.63	2.18	15.12	9.8	8.1	56.2
1959	3.29	2.31	18.58	9.4	6.6	53.1
1960	4.52	2.09	20.87	11.6	5.4	53.7
1961	1.70	0.77	6.91	13.3	6.1	54.2
1962	1.44	0.32	3.69	20.2	4.4	51.8
1963	2.26	0.36	4.56	23.0	3.7	46.4

Kaynak: State Statistical Bureau, ty: 97; Yang, 1996: 35.

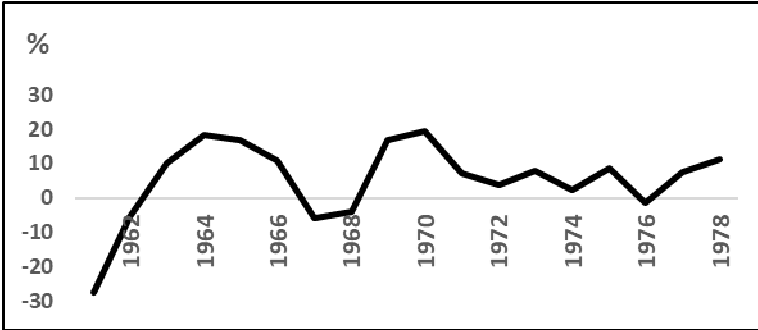
1.1.1.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1966-1970)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, bütün sektörlerde hızlı büyümeyi ve olası bir savaş durumunda Çin'in iktisadi açıdan ve tarım konusunda kendi kendine yetebilecek bir hale getirmeyi esas alarak formüle edilmiştir. Bu plan, "devrimi sürekli ayakta tutmak ve belirli bir süre sonra her rejimin akıbeti olan bürokratlaşmayı önlemek" (Sander, 2016: 367) amacıyla aynı yıl başlatılan Kültür Devrimi'nden dolayı yarıda kalmıştır. Ayrıca Devrimi ayakta tutabilmek için feodal yapının ve geçmişe ait kültür, fikir, alışkanlık ve geleneklerin yıkılmasına yönelik çalışmalar yapılırken, 1969 yılında Çin hükümeti, dış yardım ve dış ticaretin geliştirilmesine yönelik ılımlı bir politika yürütmeye çalışmıştır.

Bu dönemde ulusal savunma merkezli bir politika yürüten Çin, işçilerin ve köylülerin sorumluluk alacakları ve herhangi bir maddi destek olmadan çalışacakları kitlesel üretim sistemiyle birlikte tarım ürünlerinin ve hafif sanayi ürünlerinin satışından elde edilen kârla yapılan yatırımlar sayesinde sanayi alanında kalkınmayı planlamıştır. Planın uygulanmasıyla tarımın brüt çıktı değeri hedefin %2.2 üzerinde, sanayinin brüt çıktı değeri ise %21.1 üzerinde gerçekleşmiştir (China, t.y.).

Ayrıca Grafik 1'den de anlaşılacağı üzere bu dönemde Çin ekonomisi 1966 yılında %10.65 oranında büyüme kaydederken 1967 yılında %5.77 oranında, 1968 yılında ise %4.1 oranında küçülmüş ve 1969 yılında %16.94, 1970 yılında %19.3 oranında bir büyüme kaydetmiştir. Ancak 1967-1968 yılları arasında ekonomide yaşanan daralmanın nedeni, Kültür Devrimi'ne bağlı olarak ülkede yaşanan iç karışıklıklardır. Bu iç karışıklıkların 1968 yılının sonlarına doğru yerini siyasi ve toplumsal istikrara bırakmasıyla üretimde artışlar ve ekonomide büyüme başlamıştır.

Grafik 1: Çin GSYİH % Büyüme

Kaynak: WDI, 2020.

1.1.1.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1971-1975)

Dengeli bir gelişme için hazırlanan Dördüncü Beş Yıllık Plan ile "gayri safi sanayi ve tarım üretim değerinin yıllık ortalama %12.5 oranında büyümeye ulaşması" (China, 2006) hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda beş yıllık süre içinde tarım alanında 300-325 milyar kilogram tahıl ve 65-70 milyon pikül pamuk üretilmesi, sanayi alanında ise 35-40 milyon ton çelik, 400-430 milyon ton kömür ve 200-220 milyon kwh elektrik üretimi gerçekleştirilmek istenmiş ancak Temmuz 1973'te çelik üretim hedefi 30 milyon tona düşürülmüştür (China, 2006).

Nitekim Tablo 5'te görüldüğü üzere 1971 yılında GSYİH 243.53 milyon ¥ iken sürekli bir artışla 1975 yılında 301.31 milyon ¥'a yükselmiş ve buna bağlı olarak da Kişi başı GSYİH da 1975 yılında 328.8 ¥'a yükselmiştir. Bu dönemde Çin ekonomisinde dalgalı olmakla birlikte pozitif yönlü bir büyüme meydana gelmiştir.

Tablo 5: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) * 100 Milyar ¥

Yıllar	GSYİH (¥)	Kişi Başı GSYİH (¥)
1971	2.435.3	289.5
1972	2.530.2	293.5
1973	2.733.4	309.9
1974	2.803.7	311.4
1975	3.013.1	328.8
Dördüncü Beş Yıllık Plan	13.515.7	

Kaynak: Jinzao, 2018: 56.

1.1.1.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1976-1980)

Ağır sanayinin yanında hafif sanayinin geliştirilmesine ağırlık verilen Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1976-1980 arası dönemi kapsamına karşın bu dönemi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren uygulanan ekonomi politikalarında 1978 yılında köklü değişikliklere gidilmesinden dolayı 1978 öncesi ve sonrası olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.

Bu beş yıllık planın 1976-1978 arası dönemde uygulanmasıyla her ne kadar ekonomide kayda değer bir başarı elde edilmişse de Temmuz 1976'da Çin'in kuzeydoğusunda Tangshun kentinde meydana gelen 7.8 şiddetindeki depremle kentin yerle bir olması Çin'in ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Ekonomide 1976 yılında %1.57 oranında daralmaya neden olmuştur. Ancak 1977 yılında gayri safi sanayi ve tarım üretim değeri, hedefin %1.44 üzerinde yani 505.5 milyar ¥ değerine ulaşarak bir önceki yıla göre %10.4 artış göstermiş (China, t.y.) ve Grafik 1'den de anlaşıldığı üzere ekonomide %7.57 oranında büyüme kaydedilmiştir.

Öte yandan 9 Eylül 1976'da Mao'nun ölümünün ardından ülkede baş gösteren siyasi karmaşıklığın neticesinde 1978 yılında Deng Xiaoping'in yönetime gelmesiyle birlikte ekonomide köklü değişikliğe gidilerek ekonominin modernleşmesine ağırlık verilmiştir. Böylece Çin'in ekonomisi adım adım dışa açık piyasa ekonomisine doğru evrilmeye başlamış ve 1978-1980 arası dönemde çok hızlı bir gelişme kaydetmiştir.

1.1.2. Yüz Çiçek Kampanyası

Mao, 1956 yılında feodalizmden komünizme geçiş yolunda ülke problemlerinin entelektüeller tarafından tartışılmasını sağlayarak bu geçiş sürecinde onların da desteklerini almayı umduğu tarihe "Yüz Çiçek Kampanyası" olarak geçen projesini hayata geçirmiştir. Nitekim 27 Şubat 1957'de Pekin'de "İnsanlar Arasındaki Ayrılıkların Doğru Ele Alınması" isimli konuşmasında "Yüz çiçek açmaya ve yüz düşünce okuluna izin vermek, sanat ve bilimlerin ilerlemesini ve ülkemizde gelişen sosyalist kültürü teşvik etme politikasıdır." (Tse-tung, 1966: 49-50; Tse-tung, 2019: 184) diyerek entelektüellere uygulanan baskı ve sansürün ortadan kaldırılmasının hedeflendiği yönünde bir mesaj vermiştir.

Mao'nun bu mesajından kısa bir süre sonra entelektüellerden feodaliteden komünizme geçiş yollarıyla ilgili teklif ve tavsiyeler yerine ÇKP'ye ve rejime yönelik eleştiri dalgaları hızla artmıştır. Mao'nun artan eleştirilerden rahatsızlık duymasıyla birlikte "Yüz Çiçek döneminde konuşan 800.000 entelektüel mahkûm edilmiş, işlerinden çıkarılmış ve çoğu çalışma kamplarına gönderilmiştir." (Naughton, 2006: 69). Böylece Yüz Çiçek Kampanyası bir sene içerisinde sona ermiş ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu süreçte yaşananlar, Çin ekonomisini ve sosyal - toplumsal yapısını olumsuz yönde etkilemiştir.

1.1.3. Kültür Devrimi

Mao döneminde Çin tarihine damgasını vuran önemli olaylardan biri olan Kültür Devrimi, 1966 -1976 yılları arasında gerçekleştirilmiş ve bu yıllar günümüzde "kaos yılları" olarak adlandırılmaktadır. Mao, "devrimi sürekli ayakta tutmak ve belirli bir süre sonra her rejimin akıbeti olan bürokratlaşmayı önlemek" (Sander, 2016: 367) amacıyla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu amaç doğrultusunda Kültür Devrimi'ni iki aşamalı olarak düşünmüştür: Birinci aşamasını kendi devrimci görüşüyle ters düşen bütün kişilerin siyasal hayattan uzaklaştırılarak etkilerinin ortadan kaldırılması, ikinci aşamasını ise devrimin uygulamaya geçirilerek Mao felsefesinin toplumun her katmanına ulaştırılması oluşturmuştur. Ancak dönemin siyasal şartları neticesinde bir üçüncü aşama sonradan ortaya çıkan ve devrimin başarılı olması için oynanan son koz olan Kızıl Muhafızlar'dır (Sander, 1996: 282-294).

Bir ideolojik hareket olarak başlayan Kültür Devrimi ile Mao, hem partiyi hem de iktidarı ele almak isterken Çin'in kapitalizm sürecine girmesini engellemeyi ve toplumda sosyalist düşüncüyü hâkim kılarak "tek tip insan modeli"ni oluşturmayı amaçlamıştır. Ancak devrim hareketinin uygulayıcılığını üstlenen ve öğrenciler tarafından kurulan Kızıl Muhafızlar örgütü, başta Mao harici Komünist Parti liderleri olmak üzere devrim karşıtlarına karşı göstermiş olduğu mücadelede şiddeti bir araç olarak kullanmış ve devrim hareketi kısa sürede kontrolden çıkmıştır. Nitekim Kültür Devrimi, bir taraftan geçmişe ait kültür, fikir, alışkanlık ve gelenekleri yıkmaya çalışırken diğer taraftan da geleneksel kurum ve değerlere zarar vermiş ve siyasi istikrarı tamamen sarsmasıyla da ülkede büyük karışıklıkların ve çatışmaların yaşanmasına vesile olmuştur.

Ayrıca Kültür Devrimi'nin uygulanması sürecinde Çin, dış politikada diplomatik ve siyasi ilişkilerini 1970 yılına kadar minimize ederken 1970 sonrası izolasyon politikalarını bir tarafa bırakarak aktif bir dış politika izlemeye başlamıştır. Ekonomik açıdan ise; Kültür Devrimi ile birlikte aynı dönemde uygulamaya konan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, bu süreçte yaşanan iç karmaşa ve istikrarsızlık durumunun düşüşe geçtiği 1969 yılına kadar olumsuz yönde etkilenmiştir. Nitekim Çin'in ekonomik büyümesi, Grafik 1'den de anlaşılacağı üzere 1967 yılında %5.77 ve 1968 yılında ise %4.1 oranında küçülme kaydetmiştir. İç istikrarın sağlanmasının ardından üretimde artışlar ve ekonomide büyüme başlamıştır. Nihayetinde başarısızlıkla sonuçlanan Kültür Devrimi, Mao'nun 1976 yılında ölümüyle birlikte sonlanmıştır.

1.2. Deng Xiaoping Dönemi ve Dengizm (1978 - 1999)

Kaos yıllarının ardından 1978 yılında yönetimi devralan Deng Xiaoping'la birlikte Mao'nun Stalinist temeller üzerine kurulu katı/emredici merkezi planlamaya dayalı, dışa kapalı ve devletçi yapıdaki ekonomi politikasından dışa açık piyasa ekonomisine adım adım geçiş süreci başlamıştır. Bu süreçte iktisadi gelişme üzerine yoğunlaşan Deng, başta ekonomik alan olmak üzere anayasal, siyasal ve dış politika alanlarında köklü reformlar yapmıştır.

Deng'in 1978'den itibaren gerçekleştirdiği bu reformist uygulamaları, ÇKP tarafından benimsenmiş ve yönetimden çekildiği 1992 yılına kadar Deng'in "ruhu (jingsheng), çizgisi (luxiun) ya da reformist düşüncesi (guige sixiung)" (Ribao, 1992: A2; Chang, 1996: 377-378) olarak kabul görmüştür. Deng'ten sonra ilk defa başbakan Li Peng tarafından da "Deng Xiaoping düşüncesi Çin'in değerli hazinesi" (Chang, 1996: 378) olarak açıklanırken Ekim 1992'de gerçekleştirilen 14. Parti Kongresi'nde resmi ideoloji olarak Parti tüzüğüne eklenmiştir (Chang, 1996: 378). Bu nedenle Deng Xiaoping Dönemi, 1978-1992 yıllarını değil de 1978-1999 yıllarını kapsayan bir dönem olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde ekonomik reformlarla dışa açılma ve planlı ekonomiden piyasa ekonomisine aşamalı geçişin başlamasının yanında "piyasa sistemini destekleyen yeni kurumlar kurulmuş, piyasa sistemi oturtulmaya çalışılmış ve devlet teşebbüslerinin özelleştirilmesi ve yeniden yapılandırılmasına ağırlık verilmiştir" (Quian, 1999: 14; Şimşek, 2006: 2).

1.2.1. Dışa Açılma ve Reformlar

Reform faaliyetlerine 1978 yılında ilk olarak tarımsal alanda ve kırsal kalkınmaya başlayan Deng, "Sözleşmeli Aile Sorumluluk Sistemi"ni uygulamaya koyarak devlete ait olan komün topraklarını çiftçilere hasatlarının belli bir miktarının devlete verilmesi ve geri kalanının kendilerine kalması koşuluyla kiraya vermiştir.¹ Bu sistemin ardından 1979 yılında ise; tarım, hayvancılık ve ticari faaliyetleri serbest bırakarak çiftçilerin kiraladıkları bu topraklarda ürettiklerinden kendilerine kalan ürünleri özel sektöre satabilmelerine imkân tanımış ve bu sayede küçük ölçekli işletmelerin önünü açmıştır. Deng, "1978-1984 kırsal reformları sırasında neredeyse tüm Çin'de kolektif tarım sona erdi ve aile çiftlikleri baskın tarım biçimi olarak geri döndü." (Naughton, 2006: 120).

Ekonomik gelişmeye önem veren Deng, 1 Temmuz 1979'da yabancı yatırımların önünü açan "Çin ve Yabancı Sermaye Ortak Girişimler Kanunu"nu çıkartmıştır (Salem, 1981: 74). Nitekim mal ve ticari markaların itibarını ve tüketici çıkarlarını korumak amacıyla 23 Ağustos 1982'de Ulusal Halk Kongresi Daimi Kongresi tarafından kabul edilen Ticari Marka Yasası'nın 4 Mart 1983'te yürürlüğe girmesinin ardından 1984 yılında Patent Yasası ve Yabancılarla Ekonomik Sözleşmeler Yasası çıkartılmıştır (Woods, 1988: 473).

Kırsal kesimde başlayan tarım reformunun diğer sektörlere olumlu yansımalarıyla birlikte ekonomik sistemin yeniden yapılandırılmasına uygun zemin hazırlamasının

¹ Detaylı bilgi için bk. (Naughton, 2006:90).

ardından Ekim 1984'te ekonomik sistemin yeniden yapılandırılmasına yönelik kararın kabul edilmesiyle piyasa ekonomisine yönelik düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

“Bu doğrultuda, fiyatlandırma sistemi oluşturulmuş ve bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarında kontrol uygulanırken, diğer mal ve hizmetlerin fiyatları serbest piyasa koşullarında belirlenmiştir. 1978 reform öncesi, Çin dış ticareti devlet tarafından kontrol edilmekteydi. Reformla birlikte dış ticaret reformu da yapılmıştır. Dış ticaret reformunun temelde üç yönü vardı: Bunlar ticari firmalar arasındaki rekabeti teşvik etmek için monopolleşmeyi kırmak, kaynak dağılımını esas alarak piyasa güçlerine bırakmak ve dış ticaret firmalarının bağımsızlığını sağlamaktı.” (Guijun and Schramm, 2003: 294-250; Şimşek, 2006: 3).

Bu amaç doğrultusunda yabancıların Çin'de yatırım yapabilmeleri için gerekli zorunluluklardan biri olan sermayenin yarısına ortak bir Çinli yatırımcı şartı 1986 yılında Tamamen Yabancıların Mülkiyetindeki İşletmeler Yasası'yla kaldırılmış ve 1988 yılında da Çin ve Yabancı Sermaye Ortak Girişimler Kanunu'nda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Ancak ekonomik sistemin Mao ile özdeşleşen planlı ekonomiden piyasa ekonomisine dönüşmesiyle ülkede gelirlerin azalmasının yanında enflasyonun da artmaya başlaması öğrenci, öğretmen ve işçi kesiminin tepkisine yol açmıştır. Tepkilerin Mart 1989'da Tiananmen Meydanı'nda protestolara dönüşmesinin ardından ÇKP Genel Sekreteri, Zhao Ziyang'ın meydana gelerek protestocularla görüşmesi, siyasi kariyerini bitirmesi yanında askeri müdahaleye davetiye çıkartarak 3 Haziran 1989'da meydandaki gençlere askeri müdahale gerçekleşmiş ve binlerce gösterici hayatını kaybetmiştir.

Reformlarına ilk olarak tarımsal alanda ve kırsal kalkınma konularında başlayan Deng'in 1985 yılından yönetimden ayrıldığı 1992 yılı başına kadar gerçekleştirmeye çalıştığı reformların ilgi odağını, kamu işletmelerinin modernizasyonu oluşturmuştur. Ayrıca Deng'in reformist düşüncesinin ÇKP tarafından resmi ideoloji olarak kabul edildiği 1992 yılından itibaren Çin'de yabancı yatırımların ve piyasa ekonomisinin gelişimi için önemli adımlar atılmıştır. Atılan bu adımlardan bazıları: Şirketler Yasası (1993), Devlet Tazminat Yasası (1994), Haksız Rekabetin Engellenmesi Yasası (1994), Tüketici Hakları Yasası, Dış Ticaret Yasası, Ticari Bankalar Yasası, Fiyat Yasası (1997) ve Hisse Senedi Yasaları (1998).

Atılan bu adımlar sayesinde gelişen doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ihracat sanayinde ve ekonomik büyümede itici bir güç haline gelmiştir. Nitekim World Bank (t.y.) verilerine göre; 1992 yılında Çin'e doğrudan yabancı sermaye yatırımları 1991 yılına göre %155 oranında bir artışla 11.16 milyar \$ seviyesine yükselirken 1999 yılında 38.75 milyar \$ seviyesine çıkmıştır.

1.2.2. Reformların Sonuçları

Deng'in yönetime gelmesiyle birlikte 1978 yılından itibaren başlatılan tarımsal alana ve kırsal kalkınmaya öncelik verilerek gerçekleştirilen kırsal reformlarla kırsal üretim işletmelerinin gelişimine büyük katkı sağlanmıştır. Bu reformlarla birlikte Çin'de çiftçilerin kırsaldan şehirlere göç ederek kalıcı iş edinmelerini engelleyen birçok kısıtlama

olmasından dolayı çiftçiler, gelirlerini artırıp kaynakları daha iyi kullanma imkânı bulmuşlardır.

Ayrıca Deng'in başlattığı reformlarla gelişerek ulusal ekonominin önemli bir parçası haline gelen Kırsal Kasaba ve Köy İşletmeleri (TVE), kırsal ekonominin bel kemiğini oluşturmuştur. Kırsal Kasaba ve Köy İşletmeleri (TVE)'ne ait 1978-1997 yıllarına ait Tablo 6'daki verilere göre "hane halkı sorumluluk sisteminin yaygın olarak uygulandığı ve çoğu tarımsal ürün pazarının açıldığı" (Zuo, 2009: 2) bir dönem olan 1978-1983 arası dönemin son yılında TVE sayısı önceki yıllardaki TVE sayısını 4'e katlamıştır.

Çin yönetiminin özel ve ortak girişim işletmelerinin yanı sıra TVE'ler için teşvik politikalarını uygulandığı 1984-1988 yılları arasında ise; hem TVE hem de çalışan sayısında düzenli bir artış yaşanmasının Çin ekonomisinin büyümesine katkısı olmuştur. Çin yönetiminin özel ve ortak girişim işletmelerinin yanı sıra TVE'ler için teşvik politikalarını uygulandığı 1984-1988 yılları arasında ise hem TVE hem de çalışan sayısında düzenli bir artış yaşanmasının Çin ekonomisinin büyümesine katkısı olmuştur. Nitekim Grafik 2'de de görüldüğü üzere Çin ekonomisinin %15.139 oranında büyüme kaydettiği 1984 yılında GSYİH'nin bu artışına 46.3 milyar ¥ katkısı olurken ekonominin %11.235 büyüme kaydettiği 1988 yılında ise 175.4 milyar ¥ değerinde bir katkı sağlamıştır.

Tablo 6: Çin'de TVE'lerin Gelişimi

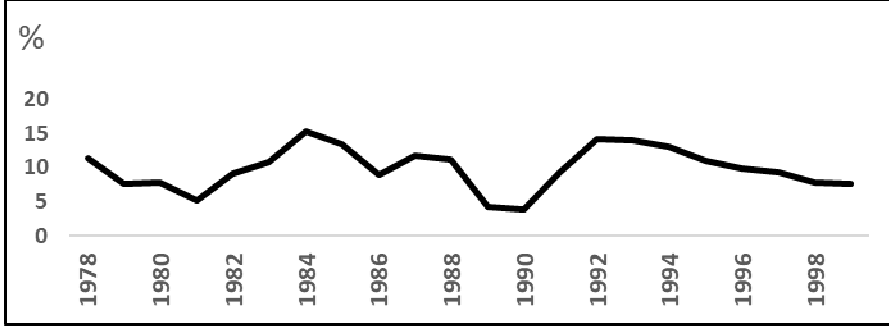
Yıl	TVE Sayısı	TVE Çalışanları (Milyon)	TVE'nin GSYİH
1978	1.34	28.26	13.3
1979	1.48	29.09	14.8
1980	1.42	29.99	17.7
1981	1.33	29.69	19.6
1982	1.34	31.13	23.0
1983	6.06	32.35	27.4
1984	12.25	52.08	46.3
1985	12.25	69.79	73.6
1986	15.15	79.37	95.6
1987	17.50	88.05	128.6
1988	18.88	95.45	175.4
1989	18.68	93.66	247.2
1990	18.50	92.64	536.5
1991	19.07	96.09	655.0
1992	20.79	150.81	928.4
1993	23.21	112.78	783.4
1994	24.95	120.17	1150.0
1995	22.03	128.61	1459.5
1996	23.36	135.08	1765.9
1997	20.15	130.50	2074.0

Kaynak: Journal of China's TVE, 1998; Zuo, 2009: 2

Öte yandan 1989-1991 yılları arası dönemde yaşanan ciddi yapısal sorunlar nedeniyle TVE kredileri azaltılmış ve birçok inşaat projesi de durdurulmuştur. Bu sorunlara paralel olarak TVE ve TVE çalışanları sayısında çok küçük bir artışa rağmen ve Çin ekonomisinin ortalama %5.80 oranında büyüme kaydettiği bu dönemde ekonomiye

toplamda 1438,7 milyar ¥ seviyesinde bir katkı sağlanmıştır. Ancak 1994 yılına gelindiğinde TVE sayısı 24.95 milyona ulaşırken 1995 yılı ile birlikte istikrarlı bir döneme girilmiş olmasına rağmen büyüme oranı diğer yıllara göre düşük bir seviyede olurken yine de makul bir seviyede kalmıştır.

Grafik 2: 1978-1999 Arası Dönemde GSYİH Grafiği

Kaynak: WDI, 2020.

Deng'in izlediği açık kapı politikası bünyesinde gerçekleştirilen ekonomik reformlarla da dışa açılmanın genişletilmesi ve yabancı yatırımların cezbedilmesi amacıyla önce Hong Kong ve Tayvan'a yakın 4 serbest ticaret bölgesi oluşturulmuş ve 1990 -1992 yılları arasında 13 serbest ticaret bölgesi kurulmuştur. Bu serbest ticaret bölgelerinde faaliyette bulunan işletmelerin bir kısmı yabancı yatırımcılar olduğundan hem reformların hem de serbest ticaret bölgelerinin kurulmasının ithalat ve ihracatın gelişmesine dolayısıyla Çin'in ekonomik büyümesine önemli katkısı olmuştur.

Tablo 7: Çin Halk Cumhuriyeti'nde Reform Öncesi ve Reform Sonrası Dönemde Ekonominin Kaynakları

	Reform Öncesi Dönem (1953-77) İşgücü Payı:0.40	Reform Sonrası Dönem (1978-99) İşgücü Payı:0.40
Yıllık Ortalama Büyüme Oranı (%)		
Üretim	6.46	9.72
Fiziki Sermaye Stoku	6.11	9.39
İşgücü	2.63	2.73
Beşeri Sermaye Stoku	5.30	2.69
Toplam Faktör Verimliliği (TFP)	-0.57	2.32
GSYİH Büyümesine Faktör Katkısı		
Fiziksel Sermayenin Katkısı	56.8	48.3
İşgücünün Katkısı	16.3	14.0
Beşeri Sermayenin Katkısı	32.8	13.8
Verimlilik Artışının Katkısı	-5.9	23.9

Kaynak: Wang and Yao, 2001: 45

Deng'in gerçekleştirdiği reformlarla büyük ilerlemeler kaydeden Çin, ekonomik serbestleşme ve piyasalaştırmayla devlet dışı yani özel teşebbüslerin devlet teşebbüsü firmalarla rekabete girmesi sonucu Çin'in devletçi ekonomiden piyasa ekonomisine dönüşümünü sağlamıştır. "GSMH'nin devlete ait sektör payı sert bir şekilde düşmüştür:

1978’de GSMH’nin yaklaşık %80’i devlete ait sektörler tarafından üretilirken 1997 yılı sonunda yaklaşık %30’a düşmüştür.” (Guoqiang, 2000: 2). Reform öncesi ve sonrasında ekonomik kıyaslaması yapıldığında Tablo 7’de de görüldüğü üzere reform öncesi dönemde Toplam Faktör Verimliliği (TFP) büyüme oranı - %0.57’den reform sonrası dönemde % 2.32’ye artarken bu artışın GSYİH’ye sektör katkısı %23.9 oranında olmuştur. Fiziki sermaye stoku, reform sonrası dönemde bir artış sağlayarak %9.39’a yükselirken iş gücünün yıllık büyüme oranı reform öncesi ve sonrası yaklaşık olarak aynı oranlardadır.

Tablo 8: Çin’in İhracat - İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri

Yıl	İhracat		İthalat		Ticaret Dengesi	
	Milyar \$	GSYİH (%)	Milyar \$	GSYİH (%)	Milyar \$	GSYİH (%)
1960	2.57	4.31	2.64	4.43	-0.07	-0.12
1961	1.94	3.87	1.75	3.49	0.19	0.38
1962	1.91	4.05	1.37	2.91	0.54	1.14
1963	2.03	4.01	1.45	2.86	0.58	1.15
1964	2.25	3.77	1.71	2.86	0.54	0.90
1965	2.56	3.64	2.25	3.19	0.32	0.45
1966	2.66	3.49	2.48	3.24	0.20	0.26
1967	2.39	3.28	2.17	2.98	0.22	0.30
1968	2.34	3.30	2.07	2.92	0.27	0.38
1969	2.43	3.05	1.92	2.41	0.51	0.64
1970	2.31	2.49	2.28	2.46	0.03	0.03
1971	2.78	2.79	2.13	2.13	0.65	0.66
1972	3.69	3.25	2.85	2.51	0.84	0.74
1973	5.88	4.24	5.21	3.76	0.67	0.48
1974	7.11	4.93	7.79	5.40	-0.68	-0.47
1975	7.69	4.70	7.93	4.85	-0.24	-0.14
1976	6.94	4.51	6.66	4.33	0.28	0.18
1977	7.52	4.30	7.15	4.09	0.37	0.21
1978	6.81	4.56	7.62	5.09	-0.80	-0.54
1979	9.20	5.16	10.56	5.92	-1.36	-0.76
1980	11.30	5.91	12.45	6.51	-1.15	-0.60
1981	14.59	7.45	14.59	7.45	-0.00	-0.00
1982	22.60	11.02	17.79	8.67	4.81	2.35
1983	21.96	9.52	19.39	8.40	2.57	1.11
1984	24.76	9.53	24.71	9.51	0.05	0.02
1985	25.80	8.34	38.30	12.38	-12.50	-4.04
1986	26.20	8.71	33.59	11.17	-7.39	-2.46
1987	34.07	12.48	33.78	12.38	0.29	0.11
1988	44.92	14.38	48.98	15.68	-4.06	-1.30
1989	41.19	11.84	46.12	13.26	-4.93	-1.42
1990	49.13	13.61	38.46	10.66	10.67	2.96
1991	55.54	14.49	43.94	11.46	11.60	3.03
1992	66.85	15.66	61.85	14.49	5.00	1.17
1993	74.28	16.70	86.07	19.35	-11.79	-2.65
1994	104.61	18.54	97.25	17.23	7.36	1.30
1995	131.86	17.95	119.90	16.32	11.96	1.63
1996	154.81	17.92	137.26	15.89	17.55	2.03
1997	187.45	19.49	144.62	15.04	42.82	4.45

Yıl	İhracat		İthalat		Ticaret Dengesi	
	Milyar \$	GSYİH (%)	Milyar \$	GSYİH (%)	Milyar \$	GSYİH (%)
1998	188.75	18.34	144.91	14.08	43.84	4.26
1999	198.70	18.16	168.06	15.36	30.64	2.80

Kaynak: World Bank verilerinden derlenmiştir.

Çin'in 1960-1999 yıllarına ait ihracat, ithalat ve ticaret dengesi verilerine (Tablo 8) göre; 1960 yılında 2.57 milyar \$ olan ihracat, 1978 yılında 6.81 milyar \$; 1960 yılında 2.64 milyar \$ olan ithalat ise 1978 yılında 7.62 milyar \$ seviyesine ulaşmıştır. Deng'in başlatmış olduğu reform sürecinin sonunda 1999 yılında ihracat 198.70 milyar \$; ithalat ise 168.06 milyar \$ seviyesine yükselmiştir. Nitekim 1960 yılından 1978 yılına kadar olan dış ticaret verilerine bakıldığında 18 yıllık süreçte inişli çıkışlı dalgalı bir seyir söz konusu iken 1978-1999 yılları arasında çok büyük bir artış yaşandığı görülmektedir.

1.3. 1999 Sonrası Dönem (1999 - 2020)

Özellikle 1997 yılından itibaren yaşanmaya başlayan yatırımdaki aşırı artışlarla beraber verimsizlik ve teknolojik başarısızlıklardan kaynaklı ekonomik büyümedeki düşüş, 2002 yılına kadar devam etmiştir. Yaşanan bu ekonomik daralma, özel teşebbüslerin yaşadığı ödeme zorluğu karşısında bankaların geri ödeme sürelerini uzatmaması ve yeni kredi desteği sağlamayı reddetmesi özel teşebbüsleri iflas durumuna getirmiştir. Bu durum karşısında Çin hükümeti, aşırı ısınma eğilimlerine yönelik olarak soğutma yöntemi için banka kredilerinin sınırlandırılması ve yatırım projelerinin sıkı denetimi gibi tedbirleri uygulamıştır. Bu amaç doğrultusunda KİT'lerde modern işletme sisteminin oluşturulmasına ve uluslararası piyasalara katılımın derinliğini ve genişliğini artırıcı düzenlemelere ağırlık verilmiştir. Bu tedbir ve düzenlemeler neticesinde büyüme oranında artış başlamıştır.

Çin, milli geliri ve ülkeye yabancı sermaye akışını artırma hedefiyle 1986 yılında GATT'a başvurmuş ancak 2001 yılında GATT'ın devamı olan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ: WTO)'ne üye olmuştur. Bu üyeliğinin ardından uluslararası alanda gerçekleştirdiği artan ekonomik faaliyetleri neticesinde yüksek büyüme hızına ulaşmayı başarmıştır. Bu üyeliğin ardından ekonomiyi soğutma çalışmaları sırasında Kırsal Arazi Kiralama Yasası (2002), Bankacılık Düzenleme Yasası (2003), Mülkiyet Yasası (2007) gibi düzenlemeleri de gerçekleştirmiştir.

Çin'in aşırı ısınan ekonomiyi soğutma çabaları neticesinde 2004 yılında dünya ekonomisi %4.4 büyürken Çin %10.10 büyüme kaydetmiş ve 2005 yılında dünya ekonomisi %3.9 büyürken Çin ekonomisi %11.40 büyüme kaydetmiş ve aşırı ısınan ekonomiyi başarılı bir şekilde soğutmuştur. Çin, ekonomik durgunluk döneminin akabinde attığı adımlarla doğrudan yabancı yatırımcıların en cazip merkezlerinden biri haline gelmiş ancak 2008 yılında yaşanan küresel krizle birlikte Çin ekonomisi bir önceki yıla gerileyerek Tablo 9'da da görüldüğü üzere %9.65 oranında büyüme kaydetmiştir.

Yaşanan bu küresel krizle ABD'den Avrupa'ya gelişmiş ülkelerdeki bütün bankaların bilançosunun çöktüğü, kredilerin donduğu ve ticaretin durma noktasına geldiği bir ortamda Çin, GSYİH'nin %18.2 oranına tekabül eden 586 milyar \$ değerinde istihdam, altyapı yatırımlarının artırılması, KOBİ'lere ve düşük gelir gruplarındaki hane halklarına yönelik bir sübvansiyon paketi uygulamıştır. Uyguladığı bu paketle krizi bir fırsata

dönüştürüp ülkenin döviz rezervleri de 2.3 trilyon \$ seviyesine yükselerek tarihin en yüksek seviyesine ulaşırken 2008 yılında 1.5 trilyon \$ ihracat, 1.15 trilyon \$ ithalat gerçekleştirmiştir. Krizin ardından 2009 ve 2010 yıllarında ekonomik büyüme kaydetmeye devam eden Çin, 2010 yılından sonraki yıllarda büyüme oranında azalma yaşamıştır. Ancak Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2019 yılında yayınlanan raporda ülkelerin Gayrisafi Yurt İçi Hasılları (GSYİH) baz alınarak oluşturulan dünyanın en büyük ekonomisi sıralamasında Çin, 13 trilyon \$ seviyesinde ekonomisiyle ABD'den sonra dünyanın en büyük ekonomisine sahip olmuştur.

Tablo 9: 1997-2018 Ekonomik Büyüme Verileri

Yıl	GSYİH (Milyar \$)	Büyüme (%)	Kişi Başına Gelir (\$)
1999	1.094.00	7.67	873
2000	1.211.35	8.49	959
2001	1.339.40	8.34	1.053
2002	1.470.55	9.13	1.149
2003	1.660.29	10.04	1.289
2004	1.955.35	10.11	1.509
2005	2.285.97	11.40	1.753
2006	2.752.13	12.72	2.099
2007	3.550.34	14.23	2.694
2008	4.594.31	9.65	3.468
2009	5.101.70	9.40	3.822
2010	6.087.16	10.64	4.550
2011	7.551.50	9.55	5.618
2012	8.532.23	7.86	6.317
2013	9.570.41	7.77	7.051
2014	10.438.53	7.30	7.651
2015	11.015.54	6.91	8.033
2016	11.137.95	6.74	8.079
2017	12.143.49	6.76	8.759
2018	13.608.15	6.60	9.771

Kaynak: World Bank verilerinden derlenmiştir.

Nitekim yoksulluğa gömülmüş gelişmekte olan bir ülkeden küresel ekonomik bir güç haline gelen Çin, Xi Jinping tarafından 2012 yılında açıklanan “Yüzyıllık Aşağılanma Dönemi”nin öncesindeki ihtişamına geri dönüş projesi olan “Çin Rüyası” ile hem vatandaşlarını daha çok çalışmaya motive etmeyi hem de dünyanın tek süper gücü olma yolunda ilerlemeyi hedeflemiştir. Çin’in bu hedeflerine ulaşmasında da tarihi İpek Yolu’nun günümüzdeki canlandırması olan “Bir Kuşak Bir Yol” girişimiyle yeni taşımacılık hatları ve ekonomik koridorlar açılmasının katkısı olacaktır. Ayrıca Afrika başta olmak üzere birçok ülkede etkili olabilmek için uyguladığı “aşırı borçlandırma” ve “borç diplomasisi” ekonomik politikaları vasıtasıyla borçlanan ülkelerin enerji kaynaklarının kullanım haklarıyla stratejik öneme sahip toprak parçalarını orta vadede elde etme Çin’in stratejik planının bir parçasıdır. Çin’in Afrika başta olmak üzere birçok bölgede uyguladığı bu strateji Çin Rüyası’nın gerçekleştirilmesi amacı taşımaktadır. Borçlandırılan ülkeler kredi borçlarını ödeyemedikleri takdirde bu ülkelerin aleyhine Çin’in ise lehine bir durum yaratacağından Çin’in süper güç olma yolunda ilerleyişine katkısı olacaktır.

Öte yandan 2019 yılı sonunda Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve dünyaya yayılan koronavirüs, tüm dünyayı olduğu gibi Çin'in ekonomisini de etkilemiştir. Dünya Bankası daha önce yayınladığı "Küresel Ekonomik Görünüm Raporu"nda salgının etkilerinin ortaya çıkmasıyla değişikliğe gitmiş ve Küresel ekonomik büyüme oranını 2019 yılında %2.6'dan %2.4'e, 2020 yılının sonunda 2.7'den %2.5'e ve 2021 yılında ise %2.8'den %2.6'ya çekmiştir. Çin'e yönelik olarak da 2019 yılı için %6.2'den %6.1'e, 2020 yılı için %6.1'den %5.9'a ve 2021 yılı için de %6'dan %5.8'e çekerken Çin Ulusal İstatistik Bürosu (NBS)'de 2019 yılı ekonomik büyümesinin %6.1 seviyesinde olduğunu açıklamıştır. Her ne kadar koronavirüs'ten kaynaklı Çin'in ekonomi büyümesinde bir daralma meydana gelmişse de Çin koronavirüs'ten kaynaklı ekonomik krizi en az zararlarla atlama ihtimali yüksektir.

1.4. Çin Ekonomi Politikindeki Dönüşüm

Çin Halk Cumhuriyeti, Mao Zedong döneminde komünizm odaklı bir yönetim anlayışıyla yönetilirken dışa kapalı ve kendi kendine yeten bir politika uygulayarak klasik sosyalist bir ekonomi politikasıyla hareket etmiştir. "Kültür Devrimi (1966-1976) döneminde Mao, Çin vatandaşlarını, aşırı bürokratik hale geldiğini ve devrimci değişime direndiğini iddia ettiği parti devletine saldırmaları konusunda teşvik etmişti" (Balaam ve Dillman, 2020: 421).

Çin ekonomisinin istikrarsızlaştığı ve ÇKP'nin meşruiyetinin tehlikeye girdiği 1970'li yılların sonuna doğru yönetime gelen Deng'in ideolojinin yalnız başına parti devletinin devamlılığını sağlayamayacağını öngörmesiyle piyasaya ve özel mülkiyete daha fazla rol veren ekonomik, siyasal ve toplumsal reformları gerçekleştirmesi ekonomik politik yaklaşımın daha liberal bir yapıya oturmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda Deng'in gerçekleştirdiği açık kapı politikası ve piyasa ekonomisiyle oluşturduğu ekonomik politik anlayış "Çin'e özgü sosyalizm" olarak tanımlanabilmektedir. Deng sonrası uygulanan yenilikçi ve açılımcı politikayla da Çin, uluslararası alanda siyasal ve ekonomik bağımsızlığını koruyarak uluslararası sisteme entegre olmaya çalışmıştır. Çin'in bu entegrasyon sürecinde küreselleşmenin yan etkilerinden azami düzeyde etkilenme hedeflendiğinden Çin kendi kültüründen ödün vermeden bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri ithal ederek modernleşmesini sağlamıştır.

Nitekim Xi Jinping'in yönetime gelmesiyle Çin'in ekonomik politik yaklaşımı, daha rekabetçi ve revizyonist bir yapıya dönüşmüştür. Çin'in hegomonik bir güç olma hedefi ve bu yolda ilerleyişi, gelecekte ekonomik politik yaklaşımında da dönüşümlere neden olabileceği gibi bu dönüşümler son yıllarda Çin ile ABD arasında yaşanan ticaret savaşı ve günümüzde yaşanmakta olan koronavirüs gerilimlerinden de etkilenecek gibi görünmektedir. Bu bağlamda Çin'in gelecekte revizyonist mi, yoksa statükocu mu bir politika izleyeceği ABD için de önem arz etmektedir.

2. Yeni Dünya Düzeni'nde Çin'in Yükselen Gücü

Soğuk Savaş Dönemi boyunca kendini izole eden politika yürüten Çin'in Mao sonrası dönemde sürekli büyüme kaydetmesiyle birlikte ekonomik, siyasal ve askeri güç bakımından sahip olduğu potansiyel açısından dünya düzenindeki yeri özellikle 2000'li yılların başından itibaren hem diğer devletler hem de araştırmacılar tarafından yakından

takip edilmektedir. Çin'in bu hızlı yükselişi, küreselleşen ve devletlerin birbirine karşılıklı bağımlılık içinde kaldığı sistemde 90'ların başında tek kutuplu düzen ilan eden ABD'nin kendisine Çin'i rakip görmesine neden olmuştur. Ancak ABD ile Çin arasında stratejik rekabet anlayışıyla karşılıklı ilişkilerin sürdürülmesinden dolayı rekabet, iki ülke arasında bugüne kadar herhangi bir sıcak çatışmaya dönüşmemiştir. Birbiriyle toprak sınırı ve ortak bir geçmişi olmayan bu iki devlet arasındaki ilişki realist ve liberalist temelde devam etmektedir.

Bugün Doğu ve Güney Asya'nın en güçlü ve dünyanın da ikinci büyük ülkesi olan Çin'in Yeni Dünya Düzeni'ndeki yerini ve süper güç olma yolunda kat ettiği ilerlemeyi ortaya koyabilmek için Çin'in ekonomik, siyasal ve askeri parametreleriyle koronavirüs'ün küresel sisteme ve ekonomiye etkisinin de analiz edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde bu parametrelerin analizine yer verilerek Çin'in bugünkü Dünya Düzeni'ndeki yeri ile post-corona sürecinde süper güç olup olamayacağı izah edilmeye çalışılacaktır.

2.1. Pre-Corona Süreci

Çin Halk Cumhuriyeti, salgın öncesi süreçte ekonomik, askeri ve siyasal alanda attığı adımlar ve izlediği politikalar neticesinde süper güç olma yolunda kararlı adımlarla ilerlemekteydi. Bu ilerleyişin, ÇHC'nin ekonomik, askeri, siyasal ve diplomatik parametreleri üzerindeki etkileri bu bölümde incelenecektir.

2.1.1. Ekonomik Parametreler

Deng dönemi ile birlikte "sanayi, tarım, savunma sanayi ve bilim ve teknoloji" sektörlerinde ilerleme politikası olarak başlatılan "Dört Modernleşme Hareketi" neticesinde kabuğundan sıyrılmayı başaran Çin Halk Cumhuriyeti, günümüzde dünyanın ikinci en büyük ve dış ticaret hacmi en geniş ekonomisine sahiptir. Ancak 1992 yılında düşük orta gelirli bir ülke konumundayken 1992 sonrası uygulanan politikalarla dış ticaretin geliştirilmesi, devletin giderek küçültülmesi, özelleştirmeye hız verilmesi, enflasyonun ve kamu açıklarının kontrolüne ağırlık verilmesi, doğrudan yabancı yatırımlardaki artış ve Dünya Ticaret Örgütü'ne kabul edilmesi sayesinde yüksek-orta gelirli ülke grubuna girmeyi başarabilmiştir. Bunda her ne kadar planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişin katkısı olmuşsa da dünya ekonomileriyle entegrasyonu sağlamasının yanında önemli bir pazar ve ucuz işgücü alanı oluşturmuş olmasının da olumlu yönde etkisi vardır. Elbette bu başarısında Hong Kong (1997) ve Macau'nun (1999) ülkeye dâhil edilmesinin de büyük katkısı olmuştur.

Kapital sistemin bir parçası olmayı başaran Çin, son yıllarda yıllık %7-6 seviyesinde ekonomik büyüme gösterse de dünyada en fazla büyüme oranına sahip bir ülke olarak sürekli büyüme kaydetmektedir. Nitekim 2005 yılı öncesinde dünyanın en büyük ekonomisine sahip 5 ülkesinden biri dahi değilken Tablo 10'da da görüldüğü üzere 2005 yılında 2.286 trilyon \$'lık GSYİH ile dünyanın 5. en büyük ülkesi olarak listeye girmeyi başarmış ve 2009 yılında 3. en büyük ülkesi olmuştur. Bu yükselişi 2010 yılında da devam etmiş ve 6.087 trilyon \$ GSYİH ile Japonya'yı geride bırakıp dünyanın ikinci ülkesi konumuna yükselmiş ve 2010 yılından beri de ikinci en büyük ekonomisi olarak devam

etmektedir. ABD ile arasındaki farkı da yıldan yıla azaltırken 2019 verilerine göre ABD'nin GSYİH'si 21.539 trilyon \$ iken Çin'in ki ise 14.140 trilyon dolardır.

Tablo 10: Ülkelerin GSYİH Büyüklüklerine Göre Sıralaması

Yıl	1.		2.		3.		4.		5.	
	Ülke	GSYİH (Trilyon \$)	Ülke	GSYİH (Trilyon \$)	Ülke	GSYİH (Trilyon \$)	Ülke	GSYİH (Trilyon \$)	Ülke	GSYİH (Trilyon \$)
2019*	ABD	21.539	ÇHC	14.140	Japonya	5.154	Almanya	3.863	Hindistan	2.935
2018	ABD	20.544	ÇHC	13.608	Japonya	4.971	Almanya	3.948	B. Krallık	2.855
2017	ABD	19.485	ÇHC	12.143	Japonya	4.86	Almanya	3.657	B. Krallık	2.666
2016	ABD	18.707	ÇHC	11.138	Japonya	4.927	Almanya	3.467	B. Krallık	2.694
2015	ABD	18.219	ÇHC	11.016	Japonya	4.389	Almanya	3.361	B. Krallık	2.929
2014	ABD	17.522	ÇHC	10.439	Japonya	4.85	Almanya	3.884	B. Krallık	3.064
2013	ABD	16.785	ÇHC	9.57	Japonya	5.156	Almanya	3.733	Fransa	2.811
2012	ABD	16.197	ÇHC	8.532	Japonya	6.203	Almanya	3.527	B. Krallık	2.705
2011	ABD	15.543	ÇHC	7.552	Japonya	6.157	Almanya	3.744	Fransa	2.861
2010	ABD	14.992	ÇHC	6.087	Japonya	5.7	Almanya	3.396	Fransa	2.643
2009	ABD	14.449	Japonya	5.231	ÇHC	5.102	Almanya	3.398	Fransa	2.69
2008	ABD	14.713	Japonya	5.038	ÇHC	4.594	Almanya	3.73	B. Krallık	2.923
2007	ABD	14.452	Japonya	4.515	ÇHC	3.55	Almanya	3.421	B. Krallık	3.101
2006	ABD	13.815	Japonya	4.53	Almanya	2.992	ÇHC	2.752	B. Krallık	2.714
2005	ABD	13.037	Japonya	4.755	Almanya	2.846	B. Krallık	2.539	ÇHC	2.286

Kaynak: World Bank verilerinden derlenmiştir.

Dünya genelinde enflasyon oranına etki eden belirleyici bir güç haline gelen Çin, 2018 yılında gerçekleştirdiği 2.655 trilyon \$ değerindeki ihracatı ile dünyada birinci sırada yer almaktadır. Trading Economics (ty) verilerine göre Çin'in ihracat yaptığı ülkeler ve ülkelerin ihracattaki payı şöyledir: ABD (%20), Hong Kong (%12), Japonya (%6), Güney Kore (%4.5), Vietnam (%3.4) ve diğer ülkeler (%54.1). Ayrıca rekabetçi kur politikaları neticesinde sağladığı dış ticaret fazlasıyla ekonomik büyümesine zemin hazırlayan Çin, dünyanın en büyük ticaret hacmine sahip ülkesi konumundadır.

Ticaret hacmi yanında Çin, yüksek faiz oranları, esnek kur sistemi ve ucuz işgücü gibi nedenlerden dolayı doğrudan yabancı sermaye yatırımını da kendine çekmektedir. Çin'e doğrudan yabancı sermaye akışına bakıldığında UNCTAD verilerine göre; 2001 yılında 46 milyar \$ değerinde bir yatırım akışı varken 2018 yılında 139 milyar \$ değerinde bir akış söz konusu ve bu değerle de dünyada ABD'den sonra ikinci sıradadır (United Nations Conference on Trade and Development [UNCTAD], 2019: 4).

Öte yandan Çin, 2007 yılına kadar ürettiği ürünlerde taklitçilikle gündeme gelirken bu tarihten sonra yüksek teknoloji gerektiren alanlarda bile kendine özgü yani patenti kendine ait ürünler üretmeye başlamıştır. Nitekim bilişim teknolojileriyle endüstriyi bir araya getiren ve 4. Endüstri Devrimi olarak tanımlanabilecek Endüstri 4.0 terimi ilk defa 2011 yılında Hannover Fuarı'nda kullanılmasına rağmen bugün Endüstri 4.0'ı en iyi şekilde kullanabilen ülke Çin'dir. Pandemi sürecinde 2020 Şubat ayında Wuhan sokaklarında insansız ilaçlama, dezenfekte ve ateş ölçerek verileri merkeze raporlayan kendi kendine çalışan robotların kullanılması da bunun en iyi örneğidir.

Çin'in ekonomik olarak büyümesi, Soğuk Savaş sonrasında hegomonik gücü olan ABD'nin çıkarlarına zarar vermekle birlikte müttefiklerinin de bölgesel ve ulusal çıkarları için bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Ancak her iki devlet de liberal anlayışın temel

savlarından biri olan “Karşılıklı Bağımlılık” ilkesi gereği birbirine ekonomik bağımlılıklarından dolayı iki devlet arasında bugüne kadar herhangi bir fiziki müdahale veya çatışma yaşanmamıştır. Çünkü ABD, askeri güç bakımından dünyada en güçlü devlet konumunda olmasına rağmen ülkesindeki yüksek enflasyon karşısında ekonomik istikrarı sağlayabilmesi için ucuz işgücüne ve pazarına sahip olan Çin’in döviz rezervine ihtiyaç duymaktadır. Nitekim 2019 yılının Temmuz ayı verilerine göre Çin’in 3.1037 trilyon \$ değerinde bir döviz rezervi mevcuttur (Bloomberght, 2019).

Ayrıca Çin’in başta Afrika olmak üzere birçok bölgede etkinliğini artırma amacıyla gerçekleştirdiği “aşırı borçlandırma” ve “borç diplomasisi” ekonomik politikaları düşünüldüğünde bölge ülkelerine verilen yüksek krediler ve devasa borç yükünün altına sokan yatırımlara verdiği destek gelecekte Çin’in lehine sonuçlanacak durumlar meydana getirebilecek ekonomik ve siyasi politikalarlardır. Borçlandırılan ülkeler gelecekte bu borçlarını ödeyemedikleri takdirde 2016 yılında Sri Lanka’nın başına gelen durum bu ülkelerin başına gelebileceğinden Çin’in lehine durum yaratabilir. Çin’in Afrika kıtasında güçlenmesi de Çin Rüyası’nın bir adımıdır. Tarihi İpek Yolu’nun yeniden canlandırılması olarak hayata geçirilmeye çalışılan “Bir Kuşak Bir Yol” girişimiyle denizden ve karadan Avrupa ve Afrika’yı Asya’ya bağlayan ticaret ve altyapı ağı kurma projesi de Çin Rüyası’nın gelişiminde büyük rol oynamaktadır.

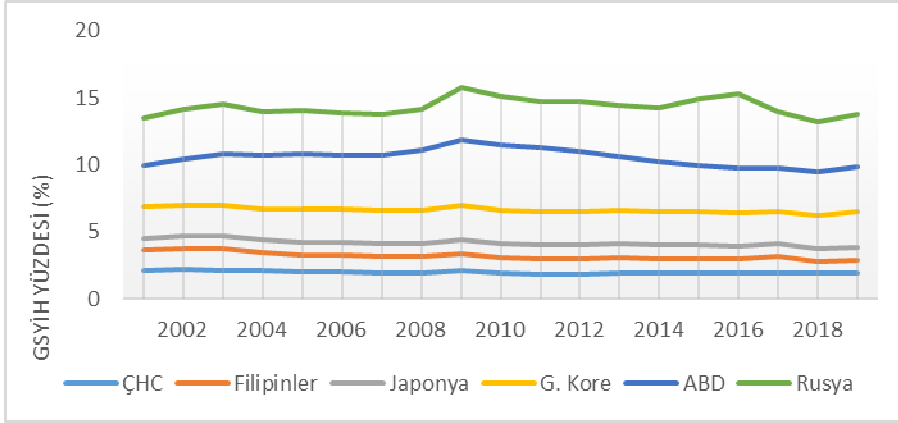
Kısacası, pre-corona sürecinde Çin, ABD’yi kışkırtmadan ilişkilerini ve ekonomik büyümesini sürdürmeye devam ederken Çin ile ABD arasında adı konmamış bir Soğuk Savaş denebilecek bir ticaret savaşı devam etmektedir. Her iki ülkede bu ticaret savaşının sıcak bir savaşa dönüşmesi durumunun dezavantajlarından dolayı temkinli davranmaktadır.

2.1.2. Askeri Parametreler

Devletler, her ne kadar liberalizmin temel varsayımlarından karşılıklı bağımlılık ilkesine göre hareket etseler de birbirleriyle sürekli rekabet halinde oldukları bir uluslararası sistemde varlıklarını sürdürme eğiliminden dolayı Çin Halk Cumhuriyeti de ekonomik büyümesine paralel olarak askeri güç kapasitesini artırmaya çalışmaktadır. Bu amaç doğrultusunda savunma sanayi alanındaki arge çalışmalarına ve yatırımlarına ağırlık vermektedir.

Nitekim savunma harcamaları son 20 yılda 7 kat artış gösteren Çin’in 1999’daki savunma harcamaları 39.6 milyar \$ iken 2019 yılında 266.4 milyar \$ değerine ulaşmış ve Japonya, Güney Kore, Filipinler ve Vietnam’ın toplam savunma harcamasından daha fazla savunma harcamalarına bütçe ayırmıştır (Chinapower). Ayrıca, SIPRI verilerine göre; 2019 yılında ABD GSYİH’nin %3.4’ünü, Japonya %0.9’unu, Güney Kore %2.7’sini, Rusya %3.9’unu ve Filipinler %1.0’ünü savunma harcamalarına ayırırken Çin %1.9’unu ayırmıştır. Grafik 3’te de görüldüğü üzere Çin 2013 yılından itibaren her yıl istikrarlı bir şekilde GSYİH’nin %1.9’unu savunma harcamalarına ayırırken ABD ile Rusya’nun bu oranı yıllar arasında düzensizlik göstermektedir.

Grafik 3: Ülkelerin Savunma Harcamalarının GSYİH'e Göre Oransal Olarak Değişimi

Kaynak: SIPRI Mİlex Database; <https://chinapower.csis.org/military-spending/>

Global Firepower tarafından açıklanan 2019 yılı ülkelerin askeri güç sıralaması verilerinden derlenerek hazırlanan Tablo 11'deki verilere bakıldığında Çin'in savunma bütçesine ayırdığı 224 Milyar \$ ile ABD'den sonra ikinci en güçlü askeri güce sahip ülke olması beklenmektedir. Oysa askeri gücü belirleyen diğer bileşenlerin de hesaba katılması sonucu Çin, savunma bütçesi 44 Milyar \$ olan Rusya'dan sonra gelmektedir. Ancak ABD, hem savunma bütçesi hem de hava gücü ile savaş uçağı kapasitesi bakımından Çin'den güçlüdür. Çin, askeri kapasitesini ve gücünü artırma yolunda ilerlese de ABD askeri güç kapasitesi bakımından Çin'e kıyasla daha güçlüdür. Birçok ülkede askeri tesis ve limanlarda askeri gücü bulunan ABD, müttefikleriyle birlikte hareket ettiğinden dolayı da ABD'yi sadece kendi askeri kapasitesiyle değerlendirmemek ve gerektiğinde müttefiklerinin askeri gücünü de kullanabildiğini göz ardı etmemek gerekir.

Ayrıca, bugün dünyada 14.995 nükleer silah olduğu yönünde bilgiler bulunmakla birlikte ilk füzyon denemesini 16 Ekim 1964'te ikinci füzyon denemesini ise 17 Haziran 1967'de başarılı bir şekilde gerçekleştiren Çin Halk Cumhuriyeti'nin SIPRI ve FAS verilerine göre günümüzde 280 adet nükleer başlıklı füzeyle sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bu verilere göre dünyada nükleer başlıklı füzeyle sahip ülkeler sıralamasında Rusya (6850), ABD (6450) ve Fransa (300)'nin ardından gelmektedir. He ne kadar nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya söylemi dünya siyasetinde söz konusu olsa da nükleer silahların aynı zamanda caydırıcı özelliğinden dolayı da devletler nükleer silaha sahip olma yarışını içinde bulmaktadırlar. Çin de bu yarışta geride kalmamıştır.

Tablo 11: 2019 Yılı Ülkelerin Askeri Güç Sıralaması

Ülke	Savunma	Toplam	Toplam	Savaş	Muharebe	Donanma
ABD	716 Milyar \$	2.1 Milyon	13.398	2.362	6.287	417
Rusya	44 Milyar \$	3.5 Milyon	4.078	869	21.932	352
ÇHC	224 Milyar \$	2.6 Milyon	3.187	1.222	13.050	714
Hollanda	55.2 Milyar \$	3.4 Milyon	2.082	520	1.004	295
Fransa	40.5 Milyar \$	388 Bin	1.248	273	406	118
Japonya	47 Milyar \$	303 Bin	1.572	297	1.004	131
Güney Kore	38.3 Milyar \$	5.8 Milyon	1.644	406	2.654	166

Ülke	Savunma	Toplam	Toplam	Savaş	Muharebe	Donanma
Birleşik Krallık	47.5 Milyar \$	233 Bin	811	129	331	76
Türkiye	8.6 Milyar \$	735 Bin	1.067	207	3.200	194
Almanya	49.1 Milyar\$	208 Bin	613	122	900	81

* Uçak + İHA + Helikopter

Kaynak: Global Firepower verilerinden derlenmiştir. <https://tr.euronews.com/2020/03/01/dunyanin-en-guclu-ordular-tsk-dokuzuncu-sirada>

Öte yandan Çin'in ekonomik ve askeri güç kapasitesi bakımından yükselmesi, bölge devletleri tarafından bir tehdit unsuru olarak algılanmasının yanında Çin'e karşı ABD'yi denge unsuru olarak görmelerine neden olmaktadır. Bu durum Çin için hem avantaj hem de dezavantaj yaratmaktadır. Çünkü bu devletlerin Çin'e ekonomik bağımlı kalması ABD'nin Çin'e karşı fiziki bir müdahalede bulunmasını engellerken bölge devletlerinin ABD kalkını altında olması demektir. Nitekim NATO'nun Hindistan ile 2006 ve 2007 yıllarında gerçekleştirdiği stratejik güvenlik antlaşması ve Hindistan'ın bölgesel dengeleyici güç olarak yükseltilmeye çalışılması ABD'nin Çin'in yükselişine karşı geliştirdiği bir stratejidir. ABD tarafından Çin'in süper güç olma ilerleyişinin önünü kesebilmek için Çin'e karşı yeni bir çevreleme politikası uygulanmaktadır.

2.1.3. Siyasal ve Diplomatik Parametreler

Mao döneminde dışa kapalı bir politika uygulayan Çin Halk Cumhuriyeti, komünist ideolojiyi benimsemesinden dolayı Soğuk Savaş Dönemi'nin iki kutuplu dünyasında SSCB'nin de içinde bulunduğu Komünist blokta yer almıştır. Bu dönem içerisinde SSCB'yle yakın ilişkiler içerisinde olmuş ve SSCB, Çin'i siyasal, toplumsal ve ekonomik konularda desteklemiştir. Ancak SSCB'yle 1960'ların başında yaşamaya başladığı sorunlar ve ideoloji temelli ayrılıklar yaşaması neticesinde Çin ile SSCB arasındaki ilişki kopmuştur. Ve Mao, bu dönemde SSCB'nin destalinizasyon politikalarını karşı bir devrim olarak ilan edip SSCB'yi kapitalizmi yeniden restore etmekle suçlamıştır.

SSCB'yle ilişkilerin bozulmasını bir fırsat olarak gören ABD'nin Çin'le yakın temasa geçmesi neticesinde 1970'lerin başında Çin - ABD ilişkileri normalleşmeye başlamıştır. ABD, Komünizm ve SSCB tehlikesine karşı bir Asya ülkesini kendi yanına çekerken Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1971 yılında tekrar Birleşmiş Milletler'e üyeliğinin önünü açmış ve özellikle Mao sonrası dönemde yürütülen dışa açılım politikasıyla Çin'in hem ABD'yle hem de diğer Batı ülkelerle ilişkileri gelişmiştir.

Çin, 2001 yılında DTÖ üyeliğiyle birlikte Batılı ülkelerle kurduğu ekonomik ve siyasi ilişkileri neticesinde ekonomik büyüme ve kalkınmasını gerçekleştirirken ekonomik büyümesini siyasal çıkarlarını elde etmede bir avantaj olarak kullanmaya çalışmıştır. Böylece başta ABD olmak üzere hem Batılı ülkelere hem de bölge devletlerine karşı "kazan - kazan" politikasını yürüterek hegemonik bir güç olma yolunda ilerlemektedir.

Öte yandan Çin'in ekonomik büyümesi, hem bölge devletlerini hem de ABD'yi tedirgin etmesine karşın dönem dönem Çin'le ilişkiler gerginleşse de ekonomik bağımlılık içinde olduklarından Çin ile sıcak bir çatışma durumu yaratamadıkları gibi siyasal yönden de Çin'i köşeye sıkıştıramamaktadırlar. Ayrıca Çin, ekonomik güç potansiyeli açısından güçlü konuma gelmesine karşın askeri güç kapasitesi açısından hedeflediği noktaya gelemediğinden dolayı ikili ilişkilerini çatışmaya dönüştürmeden

stratejik rekabet seviyesinde yürütmektedir. Ancak Çin, her ne kadar hegemonik güç olma yolundaki ilerleyişini sözde kabul etmese de Çin'in ekonomik, siyasi ve askeri ilerlemesi hegemonik güç mücadelesi iddiasını gündeme getirdiğinden bir tedirginlik durumu yaratmasına karşın bölge devletleri bölgede statükonun devamını desteklemektedirler.

Ayrıca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan Çin Halk Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler (BM), Güneydoğu Asya Ülkeleri Örgütü (ASEAN), Tarım ve Gıda Örgütü (FAO), G-77, Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Polis Teşkilatı (Interpol), Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası vb. gibi ellinin üstünde uluslararası örgüt ve kuruluşların üyesidir. Çin, bu kuruluş ve örgütlerde de bölgesel ve küresel siyasetini sürdürmektedir.

2.2. Corona ve Post-corona Süreci

Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019'da ortaya çıkan koronavirüs salgını, sağlık sektöründen tedarik zincirine, ekonomiden sosyal ilişkilere, ulusal - uluslararası - ulus üstü kurum ve kuruluşları, hayatın her alanında tüm insanlığı etkileyen küresel bir salgın olmakla birlikte 21. Yüzyılın en önemli felaketlerinden biridir. Bu salgının Wuhan'ın ardından tüm dünyaya yayılması karşısında tüm dünyada izole politikası izlenmeye başlanmış ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Avrupa Birliği (AB) vb gibi kurum ve kuruluşların, hükümetlerin ve devletlerin salgınla mücadelede aldıkları tedbirler, ihmaller ve pandeminin uluslararası sisteme yansımaları tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların merkezinde de Post-corona sürecinde ABD - Çin ilişkisinde küresel liderlik rekabeti ile Soğuk Savaş sonrası kurulan liberal dünya düzeninden yeni bir dünya düzenine geçilip geçilmeyeceği yer almaktadır.

ABD'nin üstünlüğüne dayalı çok kutuplu mevcut düzene corona sürecinde Trump'ın "Önce Amerika" söyleminin yanında Çin'i suçlamaktan öte gitmeyen diplomasi hamlesinin bulunmayışı ve her ülkenin kendi başının çaresine kendinin bakmak zorunda bırakılması nedeniyle getirilen eleştiriler, liberal dünya düzeninin çöktüğü yönündeki tezleri güçlendirmekle birlikte ABD'nin liderliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. ABD'nin bu süreçte küresel liderlik edememesi karşısında Çin'in koronavirüs salgınına karşı yürüttüğü mücadelede Mart 2020'de zafer ilan etmesinin ardından salgına karşı AB ve ABD'den hiçbir destek görmeyen ve kendi kaderlerine terk edilen Avrupa ülkelerine tıbbi malzeme yardımı ve uzman göndermesi Çin'in Avrupa'da nüfuzunu güçlendirmeye çalıştığının açık göstergesidir.

Bu süreçte ABD'nin küresel liderlikte güç kaybı yaşaması karşısında Xi Jinping hükümetinin izlediği izolasyon ve sağlık politikasının yanında kendi imkanlarıyla verdiği mücadelede kısa zamanda yol kat etmiş olması Çin'i diğer devletlere karşı avantajlı duruma getirmiştir. Dünya devletleri ve toplumları, ister istemez koronavirüs sürecinde izledikleri politikalar açısından ABD ile Çin'i karşılaştıracaklarından Çin'i daha başarılı olarak değerlendirmeleri muhtemel bir durumdur. Ancak pandeminin yol açtığı krizden diğer devletler gibi Çin de etkilenmiş olmakla birlikte ekonomik kriz nedeniyle 1970'lerden bu yana en ciddi daralma dönemine girmiştir. Çin Ulusal İstatistik Bürosu'nun açıkladığı verilere göre; karantina önlemlerinin uygulandığı 2020 yılının ilk

iki ayında sanayi üretimi %20 azalırken sabit sermaye yatırımları da %24.5 gerilemiştir (Dünya, 2020). Ayrıca Çin'in GSYİH'si de yılın ilk çeyreğinde yıllık bazda %6.8 gerilerken koronavirüs sürecinde işsizlik oranı da artmıştır.

Pandemi döneminde uyguladığı katı karantina uygulamaları nedeniyle hem mal ve hizmet üretiminin durması hem de karantina süreci sonrasında üretilen ürünlere diğer ülkelerde salgının hâlâ etkili olmasından dolayı talebin azalması nedeniyle Çin ekonomisi bu süreçten olumsuz etkilenmeye devam etmektedir. Koronavirüs salgını büyük ölçüde atlatan Çin hükümeti, Mayıs ayında salgının ekonomi üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmak için 500 milyar \$'lık bir teşvik paketini açıklamış ve bütçe açığı da 1994 yılından sonra ilk kez GSYİH'nin %3'ünü geçerek %3.6 olmuştur (İnternethaber, 2020). Ayrıca Eylül 2020'den itibaren salgında ikinci dalganın yaşanmasıyla 1918-1920 yılları arasında vuku bulan İspanyol Gribi'nde olduğu gibi ikinci dalga, Çin harici diğer ülkelerde birinci dalgadan daha ağır yaşanmış olmasına rağmen Çin'de hafif seyretmiştir. Çin'in bu dönem yaşadığı ekonomik kriz, kısa süreli, dışsal ve yönetilebilir bir kriz olarak değerlendirilebilir ve kısa sürede de bu krizin etkilerini ortadan kaldırabilecek ekonomik potansiyele sahiptir. Ancak virüsün ikinci dalgası tüm dünyada daha tehlikeli bir tablo ortaya koyarken Çin'de salgının hafif seyretmesi, virüse karşı geliştirmiş olduğu aşının etkisi olabileceği gibi salgın verilerini gizlediği yönündeki iddiaları da gündeme getirmektedir. Eğer bu durum Çin'in ürettiği aşıya bağlı bir durum ise; Çin aşırı diğer devletlerle ikili ilişkilerinde büyük ilerleme kaydetmede bir araç olarak kullanılabilir.

Diğer taraftan pandemi döneminde Çin ile ABD arasında yaşanan karşılıklı ortaya atılan iddialar, sözlü sert kapışmalar ve Trump'ın seçim kampanyasını Çin politikası üzerinden yürütmesi salgın öncesinde iki ülke arasında yaşanan adı konmamış "soğuk savaş" olarak nitelendirilebilecek olan ticaret savaşlarına virüs savaşının eklenmesi demektir. Ancak Mart 2018'de Trump'ın çelik ve alüminyuma gümrük vergisi getirmesiyle başlayan ticaret savaşında Ocak 2020'de imzalanan Birinci Aşama Anlaşması'yla durulma meydana gelmişken koronavirüs salgınıyla ilgili suçlamalar, anlaşmanın şartlarını iki ülkenin de yerine getirmemesi ve Çin'in Hong Kong'da attığı adımlar ticaret savaşını alevlendirmiştir. ABD Merkez Bankası'nın (FED) hazırladığı bir rapora göre, bu durumdan iki ülkenin ekonomisi de zarar görürken ABD şirketlerinin değeri 1.7 trilyon \$ düşmüş ve Çin'in büyüme hızının yavaşlamasına ve de Çin'e yapılan yatırımların azalmasına neden olmuştur (Amiti et.al., 2020). Bu durumun kısa vadede iki ülke arasında bir sıcak çatışmaya dönüşme ihtimali çok zayıf olmakla birlikte uluslararası hukuk önünde bir suçlu arayışına neden olacağı gibi iki ülke arasında küresel liderlik rekabetini de şiddetlendirecek gibi görünmektedir.

Ayrıca salgın sürecine kadar süper güç değerlendirmelerinde askeri ve ekonomik güç kapasiteleriyle nüfus potansiyelleri genel olarak değerlendirilirken post-corona sürecinde bu kriterlerin yanında sağlık sistemi, tedarik zinciri ve acil durum kapasitesi kriterlerinin de önemli bir değerlendirme kriteri olması muhtemeldir. Post-corona süreci için bu kriterler açısından ABD ile Çin'i değerlendirecek olursak Çin sağlık sistemi, tedarik zinciri ve acil durum kapasitesi açısından daha güçlü bir ülkedir. Çünkü ABD askeri ve ekonomik kapasitesine ve yeterliliğine rağmen salgına karşı mücadelesinde başarılı olamamışken Çin salgının daha başında özel pandemi hastanelerini kurarak maske ve

tıbbi malzeme temininde dışarıya bağımlı kalmamış ve sokakların dezenfektan edilmesini bile gerçekleştirmiştir.

Nitekim Trump'ın 4 yıllık yönetimi boyunca ırkçı politikalar uygulamasına duyulan tepkilerin yanında salgın ve salgının yarattığı ekonomik krizle mücadelede yetersiz kalması ABD'nin iç siyasetinde huzursuzluklara neden olması da ABD'nin dış siyasetinde prestij kaybına neden olmaktadır. Oysaki Çin hükümeti, salgın nedeniyle yerel yöneticilere karşı oluşan tepkilere seyirci kalmayıp güçlü bir devlet olmanın gereğini yaparak iç siyasetinde tepkilerin büyümesini engellemiştir.

Görülen o ki; koronavirüs sürecinde yaşananlar diğer devletlerde olduğu gibi mevcut küresel sistemin iki güçlü devleti açısından da zorlu geçecek gibi ama post-corona sürecinde tüm dünyayı, zorlu geçecek ABD ile Çin arasında küresel liderlik ve hegemonya yarışı beklemektedir. Her ne kadar ABD, 21. yüzyılın ilk sırada süper gücü olsa da böyle bir küresel rekabet yarışında Çin ABD'den daha avantajlı durumdadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Binlerce yıllık zengin tarihi, kendine özgü uygarlık yapısı, nüfusu ve hızla büyüyen ekonomisiyle Çin Halk Cumhuriyeti, günümüzde ve gelecek dönemde yapılacak uluslararası ekonomi politiği analizlerinin ilgi odağında yer alan bir ülkedir. Bu denli ilgi odağı haline gelmesinde "Yüz Yıllık Aşağılanma Dönemi" yaşamış olmasına rağmen çeyrek asırlık bir sürede Çin kadar hızlı ve sürekli büyüme kaydeden dünyada bir başka ülkenin bulunmaması önemli bir etkidir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin yoksulluğa gömülmüş bir ülke konumundan hızlı ve sürekli büyüme kaydeden küresel bir ekonomik güce dönüşüm süreci incelendiğinde birbirinden farklı üç dönem görülmektedir. Kuruluşundan Mao Zedong'un 1976 yılında ölümüne kadar geçen dönemde Komünizm odaklı bir yönetim anlayışının benimsenerek kendi kendine yeten, dışa kapalı ve devletçi ekonomi modeli uygulanmıştır. Ancak 1978 yılında Deng Xiaoping'in yönetime gelmesiyle birlikte Mao döneminde uygulanan planlı ekonomi modelinin ekonomik buhran ve kıtlıklara çözüm olmaması ve diğer Uzakdoğu ülkelerinin serbest piyasa ekonomisiyle olumlu sonuçlar elde etmesiyle birlikte reformlarla dışa açılma ve merkezi planlı ekonomiden aşamalı olarak sosyal piyasa ekonomine geçiş başlamıştır. Bu sayede dış ticaret miktarları artarak Çin ekonomisi büyüme kaydetmeye başlamış ve bir nevi "uyuyan dev" uyandırılmıştır. Deng Xiaoping'in ardından başlayan 1999 sonrası dönemde ise Çin Halk Cumhuriyeti, liberalleşen bir ekonomi modeline kayarken 2001 yılında DTÖ üyeliğiyle ekonomik büyüme ve ihracat artışları gözlenmiştir. Ancak bu süreçte yabancı şirketlerin Çin pazarına girişinin kolaylaştırılmasıyla dış ticaret hacmi sürekli olarak artmıştır. Bu durum ABD başta olmak üzere Batılı devletlerin ekonomileri için bir tehdit unsuru olarak algılanmıştır. Çin ekonomisinin hızlı ve sürekli büyümesinde ucuz işgücü, tasarruflar ve yatırımlar, doğal kaynaklar, döviz kuru rejimi, dış ticaret, DTÖ üyeliği ve doğrudan yabancı sermaye yatırımı gibi etkenler etkili olmuştur.

Çin Halk Cumhuriyeti, kuruluşundan günümüze kadar yaşanan bu yapısal dönüşümler neticesinde dış ticarete dünya devi haline gelirken ABD'den sonra dünyanın en büyük ekonomisine sahip olmanın yanında dünyanın en büyük üretim ve

ihracat merkezi haline dönüşmüştür. Çin'in bu hızlı ilerleyişinin devam etmesi halinde günümüzün küresel lider ülkesi ABD'nin gücünü yakın gelecekte geçerek süper güce dönüşüp dönüşmeyeceğine yönelik tartışmalar artmıştır.

Çin'in 1978 yılından bu yana birkaç istisnai yıl hariç sürekli büyümesi ve Asya'nın hâkim gücü haline gelip küresel lider güç olmaya aday olmaya başlaması, en başta ABD olmak üzere birçok devletin bölgesel ve ulusal çıkarları için tehdit unsuru oluşturmaya başlamıştır. Ancak Pre-corona sürecinde ekonomi ve askeri alanda yüksek kalkınma hızını devam ettirip "Çin Rüyası" hedefini gerçekleştirebilmek için uluslararası bir çatışmadan ve iç karışıklıklardan kaçınan Çin, diğer devletlerle olan ikili ilişkilerinde liberalizmin temel savlarından biri olan "Karşılıklı Bağımlılık" ilkesine ve "Kazan - Kazan" anlayışına dayalı bir ilişki yürütmeye çalışmıştır. Çin'in izlediği bu "barışçıl yükselme" siyaseti karşısında Trump'ın özellikle 2018 yılından itibaren iki ülke arasında Soğuk Savaş olarak adlandırılabilen "Ticaret Savaşı"nın fitilini ateşlemesi ve Başkanlık seçimini Çin üzerinden yürütmesi iki ülke arasında sıcak bir çatışma olmasa da gerilim yaratmıştır.

Nitekim küresel hegemonyasını devam ettirmek isteyen ABD, ilk olarak Wuhan kentinde ortaya çıkan koronavirüs salgınının tüm dünyaya yayılması ile Çin'i suçlayan söylemlerine ağırlık vermesinin yanında ticaret savaşına da etkisiyle birlikte iki ülke arasında zorlu geçecek küresel liderlik ve hegemonya kapışmasının fitilinin ateşlenmiştir. Ancak kısa zamanda iki ülke arasında bir çatışma yaşanma ihtimali zayıf olmakla birlikte orta ve uzun vade de sıcak bir çatışma durumuna dönüşme ihtimali bulunmaktadır.

Öte yandan ilk pandemi ülkesi olarak Çin'in koronavirüs sürecini izolasyon politikasıyla kısa zamanda atlattığı karşısında ABD'nin uluslararası sistemin başat aktörü olmasına rağmen koronavirüs salgınıyla mücadelede hem sınırları içinde hem de sınırları dışında performans gösterememesi ABD'nin küresel liderliğinin tartışılmasına sebep olmuş ve itibarını zedelemeye başlamıştır. Bu süreçte uluslararası ve ulus üstü kurum ve kuruluşların da etkin ve verimli bir politika izleyememesi, ihmalkârlık ve üye devletleri kendi kaderlerine terk eden bir politika izlemeleri küresel sistemin sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu sorgulanmalar, küresel sistemde orta vadede yapısal ve kurumsal revizyonun habercisi olmakla birlikte Post-corona sürecinde hem ulus devlet ve güçlü devlet kavramlarının yeniden itibar kazanmasına hem de yeni bir dünya düzeninin kurulmasına vesile olacak gibi görünmektedir. Ancak yeni bir dünya düzeninde başat aktör olma konusunda koronavirüs sürecinde itibarı zedelenmeye başlayan ABD'ye kıyasla Çin'in daha avantajlı olma ihtimali daha yüksek görülmektedir.

İlk pandemi ülkesi olmasına rağmen salgına karşı yürütmüş olduğu mücadelede Mart 2020'de neredeyse vaka durumunu sıfırlayan Çin'in başta Avrupa olmak üzere maske, tıbbi ilaç ve malzemeyle ekipman yardımına ihtiyaç duyan ülkelere yardımlarda bulunmasıyla yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri Çin'e birtakım avantajlar sağlamıştır. Post-corona sürecinde bu avantajları değerlendirdiği takdirde ve daha önce gerçekleştirdiği "Bir Kuşak Bir Yol" girişimiyle birlikte düşünüldüğünde Çin, Avrupa, Afrika ve Asya arasında hem siyasi hem de ekonomik ilişkilerini geliştirme fırsatını değerlendirecek kadar güçlü bir devlet geleneği olan bir ülkedir. Nitekim pre-corona sürecinde başta Afrika kıtası olmak üzere birçok bölgede yürüttüğü "aşırı borçlandırma"

ve “borç diplomasisi” ekonomik politikalarıyla borçlandığı ülkelerin bu süreçte borçlarını ödemelerinde yaşayacakları sıkıntılarla birlikte düşünüldüğünde bu ülkelerin egemenliklerinin Çin'e bağlı hale gelmesi Çin'i daha avantajlı bir duruma getirecektir. Yürüttüğü bu ekonomik politikaların Çin Rüyası söyleminin de gerçekleşmesine olumlu katkıları vardır.

Ayrıca her ne kadar pandemiden kaynaklı ekonomik krizden diğer tüm devletler gibi Çin'in de etkilenmiş olmasına rağmen sahip olduğu nüfus potansiyeli başta olmak üzere üretim ve dış ticaret faktörlerinin de etkisiyle 2008 Krizi'nde olduğu gibi bu krizi en az zararlarla atlattığı muhtemel bir durumdur. Yani Çin, kısa zaman içerisinde ekonomik toparlanmasını gerçekleştirebilecek güç ve potansiyele sahip bir ülkedir. Ancak, küresel liderliğine ve hegemonyasına bir tehdit unsuru olarak gören ABD'nin Çin'in ekonomik, askeri ve siyasal büyüme gelişmesine engel olmak için Çin karşısında bölgede Hindistan gibi ülkelerin Çin'e karşı üretim üssü haline gelmesini teşvik edici politikalar uygulamaya çalışması da Çin'in ilerleyişini orta vade de engelleme ihtimali bugünkü şartlarda görünmemektedir.

Sonuç olarak; geçmişte gerçekleştirdiği ekonomik, siyasal ve kültürel devrim ve reformların Çin'in bir hegemonik güç olması yönünde itici bir güce sahip olmasının yanında gelecekte süper güç olma yönüne de önemli katkıları olmaktadır ve olmaya da devam edecektir. Çin Halk Cumhuriyeti, kuruluşunun 100. Yılı olan 2049 yılına kadar tarihi, kültürel ve coğrafik potansiyelini kullanarak ekonomi, teknoloji, siyasal ve askeri alanda büyümesini sağlayarak küresel sistemin baş aktörü olabilecek potansiyele sahip bir ülkedir.

Kaynakça

- Balaam, David N., Bradford Dillman (2020). Uluslararası Ekonomi Politika Giriş (Çev. N. Uslu). Ankara: Adres Yayınları.
- Chang, Maria Hsia (1996). “The Thought of Deng Xiaoping”. *Communist and Post-Communist Studies*, 29(4): 377-378.
- Guoqiand, Tian (2000). “China's Reforms: Past, Present and Future”. *American Review of China Studies*, 1(0), 1-8.
- Li, Jinzao (2018). *Farewell To China's GDP Worship*. Singapore: World Scientific Publishing.
- Lin, Justin Yifu, Fang Cai, Zhou Li (2008). *Afriedman Lecture Fund Monograph The China Miracle Development Strategy and Economic Reform*. Hong Kong: The Chinese University Press.
- National Bureau of Statitics of China (1992). *China Statistical Yearbook*. Beijing: China Statistics Press.

- Naughton Barry (2006). *The Chinese Economy Transitions and Growth*. Cambridge: The MIT Press.
- Salem, David I. (1981). "The Joint Venture Law of the Peoples' Republic of China: Business and Legal Perspectives". *The International Trade Law Journal*, 7(1): 73-118.
- Sander, Oral (1966). "Çin Halk Cumhuriyetinde Büyük Proleter Kültürel İhtilâl". *AÜ. Siyasal Bilgiler Fakültesi*, 4(21): 282-294.
- Sander, Oral (2016). *Siyasi Tarih 1918 - 1994*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Şimşek, Mevlüdiye (2006). "Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye - Çin Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(26):1-24.
- Tse-tung, Mao (2019). *Quotations From Chairman Mao Tse-tung "The Little Red Book"* [Elektronik Sürüm]. https://www.marxists.org/ebooks/mao/Quotations_from_Chairman_Mao_Tse-tung.pdf / 05.05.2020.
- Wang, Yan, Yudong Yao (2001). *Sources of China's Economic Growth, 1952-99 Incorporating Human Capital Accumulation*. The World Bank World Bank Institute Economic Policy and Poverty Reduction Division.
- Woods, P. Denny (1988). "Trademark and Patent Law in the People's Republic of China". *UNC School of Law North Carolina Journal of International Law and Commercial Regularion*, 13(3): 473-491.
- Yang, Dalil (1996). *Calamity and Reform in China*. California: Stanford University Press.
- Zuo, Ch. S. (2009). "Township and Village Enterprises in China's Sustainable Development." Şu kitapta: Sun Honglie and Shidong Zaho. *Area Studies - China Regional Sustainable Development Review*. Oxford: Eolss Publishers Co. Ltd., 1-20.

Elektronik Kaynaklar

- Amiti, Mary, Sang Hoon Kong, David E. Weinstein (28.05.2020). *The Investment Cost of the U.S. - China Trade War*. Erişim: Liberty Street Economics. <https://libertystreeteconomics.newyorkfed.org/2020/05/the-investment-cost-of-the-us-china-trade-war.html> / 29.05.2020.
- Bloomberght (07.05.2019). *Çin'in döviz rezervi Temmuz'da 14 ayın zirvesinden geriledi*. Erişim: <https://www.bloomberght.com/cin-in-doviz-rezervi-temmuz-da-14-ayin-zirvesinden-geriledi-2230302> / 21.05.2020.

- Capital (09.01.2020). Küresel büyüme tahminlerini düşürdü. Erişim: Capital, <https://www.capital.com.tr/ekonomi/makro-ekonomi/kuresel-buyume-tahminlerini-dusurdu> /25.05.2020.
- China. (t.y.). Erişim: 02.05.2020, <http://www.china.org.cn/english/MATERIAL/157608.htm>
- China. (27.02.2006). http://www.china.org.cn/archive/2006-02/27/content_1157612.htm /04.05.2020.
- China. (t.y.). Erişim: 04.05.2020, <http://www.china.org.cn/english/MATERIAL/157615.htm>
- Chinapower. What does China really spend on its military?. Erişim: Chinapower <https://chinapower.csis.org/military-spending/> /21.05.2020.
- Dünya (16.03.2020). Çin'in Sanayi üretimi yüzde 13.5 düştü. Erişim: Dünya. <https://www.dunya.com/dunya/cinin-sanayi-uretimi-yuzde-135-dustu-haberi-465001/22.05.2020>.
- İnterhaber (25.05.2020). Koronavirüs salgını sonrası Çin'den ezber bozan ekonomik teşvik!. Erişim: İnterhaber. <https://www.internethaber.com/koronavirus-salgini-sonrasi-cinden-ezber-bozan-ekonomik-tesvik-2104154h.htm/23.05.2020>.
- Mutlu, Belgin Yakışan (17.04.2020). Çin ekonomisi ilk çeyrekte yüzde 6.8 daraldı. Erişim: Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/cin-ekonomisi-ilk-ceyrekte-yuzde-6-8-daraldi/1808097/22.05.2020>.
- SIPRI Milex Database, Erişim: <https://www.sipri.org/databases/milex/21.05.2020>.
- The World Bank. (t.y.). Erişim: 04.05.2020. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=1978&locations=CN&start=1961&view=chart>
- The World Bank. (t.y.). Erişim: 08.05.2020, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=1978&locations=CN&start=1961&view=chart>
- The World Bank (t.y.). Erişim: 10.05.2020, <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=CN>
- Trading Economics. (t.y.). Erişim: 15.08.2020, <https://tr.tradingeconomics.com/china/exports-by-country>
- United Nations Conference on Trade and Development (2019). World Investment Report 2019. <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=2460/20.05.2020>.
- Yetim, Fatih (01.03.2020). Dünyanın en güçlü orduları listesinde TSK kaçınıcı sırada?. Erişim: Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/03/01/dunyanin-en-guclu-ordular-tsk-dokuzuncu-sirada/20.05.2020>.

